

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

ENFORMEL BİR İŞ VE İSTİHDAM ALANI OLARAK YAŞLI BAKICILIĞI: YAŞLI YAKINLARI İLE BAKICI İLİŞKİLERİNDE YAŞANAN SORUNLAR

ELDERLY CARE AS AN INFORMAL JOB AND EMPLOYMENT AREA: THE PROBLEMS BETWEEN THE RELATIVES OF THE ELDER AND CAREGIVER

Prof. Dr. Metin ÖZKUL¹

Yrd. Doç. Dr. Işıl KALAYCI²

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye’de gittikçe görünürlüğü artan bir sorun haline gelen yaşlılık olgusunun genellikle ihmal edilen yaşlı bakımı ve bakıcılığına dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Yaşlı bakımıyla ilgili hizmetler, gittikçe artan bir şekilde enformel bir istihdam alanı haline gelmektedir. Yaşlı bakımına yönelik hizmet alımı ya da bakıcı istihdamına yönelik talep yoğunlaşması arttıkça işveren konumundaki yaşlı yakınları ile iş gören konumundaki bakıcılar arasındaki ilişkilerde, çeşitli sorunlar/mağduriyetler ortaya çıkmaktadır. Çalışma; nitel teknikle bir grup denek üzerinden elde edilen verilere dayandırılmış ve yaşlı bakıcıları ve aile üyeleri arasında yaşanan bu sorunlar ve yaşanan mağduriyetler saptamaya çalışılmıştır. Araştırma grubunu oluşturan ve enformel yaşlı bakıcılığı hizmetinden yararlanan 15 yaşlı yakını ile yaşlı bakıcılığı yapan 15 bireyle görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedilmiş ve veriler metne dönüştürülmüştür. Araştırma sonucunda belli başlı bulgular olarak; yaşlı yakınları ve bakıcıları arasında bakıcıya ulaşma, sosyal haklar, iş tanımının belirsizliği, bakım yükü ve eğitim düzeyinin yetersizliğine bağlı sorunlar saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, Yaşlı Bakımı, Bakıcı, Yaşlı Yakını.

JEL Sınıflandırma Kodları: J11, J12, J14, J46.

ABSTRACT

This study aims to draw attention to one aspect of the old-age phenomenon that has become increasingly visible in Turkey, namely to elderly care and caregiving. The services related to elderly care are increasingly becoming an informal employment area. As the concentration of the demand for caregiver employment or service procurement for elderly care increase, various problems/victimizations arise in the relationship between the relatives of the elderly who are at the employer position and the caregivers as employees. The study is based on data attained with a qualitative research technique and aims to explore the problems and victimizations experienced between caregivers and family members. 15 elderly relatives and 15 elderly caregivers are interviewed. The interviews are recorded with a voice recorder and the data is converted to text. Problems related to reaching the caregivers, social rights, the ambiguity of the job definition, maintenance burden and insufficient level of education are identified between the elderly relatives and caregivers as major findings.

Keywords: Elderly, Elderly Care, Caregiver, Elderly Relatives.

¹ Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, metinozkul@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2511-9780>

² Süleyman Demirel Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, isilkalayci@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1562-2120>

JEL Classification Codes: J11, J12, J14, J46.

1. GİRİŞ

Türkiye’de yaşlı (65 ve üzeri) nüfus oranı hızla artmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (Türkiye İstatistik Kurumu: TÜİK)’nin tespitlerine göre 2012 yılında yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı %7,5 iken, bu oran son beş yılda %17,1 gibi hızlı bir yükselişle %8,3’e ulaşmıştır (TÜİK, 2017). TÜİK’in 2015 nüfus projeksiyonlarına göre 2023 yılında bu oranın %10,2’ye, 2050 yılında ise %20,8’e yükseleceği ve 2075 yılında ise toplum nüfusun dörtte birinden daha fazlasının (%27,7) yaşlılardan oluşacağı tahmin edilmektedir (TÜİK, 2013). Bu verilere göre Türkiye, kısa bir süre sonra “çok yaşlı” toplum kategorisine girecektir (TÜİK, 2014). “Çok yaşlı toplum”, ülkeler düzeyinde yaşam süresinin artması, doğurganlık oranının azalması gibi nedenlere bağlı olarak, genç ve yaşlı nüfus oranları arasında büyük farkların ortaya çıktığına işaret eden bir kavramlaştırma olarak kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler’in tanımına göre, bir ülkedeki yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranının %8 ile %10 arasında olması, o ülke nüfusunun “yaşlı”, %10’un üzerinde olması ise “çok yaşlı” olduğu anlamına gelmektedir (TÜİK, 2014).

Günümüzde yaşam standartlarının ve yaşam tarzlarının belirlenmesinde bireysel inisiyatifler gittikçe daha fazla öne çıkmaktadır. Diğer bir deyişle eğitim düzeyindeki yükselmeler, gelir artışı, hükümetlerin bireye yönelik destekler sağlayan sosyal politikalara önem vermesi gibi koşullar (Tufan vd., 2017: 78), bireysel niteliklerin artmasını ve buna bağlı olarak yaşam kalitesinin yükselişini beraberinde getirmektedir. Öte yandan günümüzde sağlıklı beslenmeye ve fiziksel aktiviteye önem verilmesi, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, tıp alanındaki teşhis ve tedaviye yönelik gelişmeler sonucunda hastalıkların kontrol altına alınması, teknolojik alandaki gelişmelerin yaşamı kolaylaştırması gibi nedenlerden dolayı, beklenen yaşam süresi artmaktadır. Ancak bu demografik değişim sonucu geçmiş yaşam süreçlerinde yaşanmayan ya da toplumsal bir olgu olarak çok fazla dikkat çekici düzeyde olmayan bir takım sorunlar da oluşmaktadır. Yaşlılık ve sağlıklı yaşlanmayı engelleyen sorunlar olarak tanımlayabileceğimiz bu sorunların bireysel ve toplumsal birçok nedenleri bulunmaktadır. Yaşlı nüfusun, gittikçe artan bir oranla genel nüfusun önemli bir kısmı haline gelmesi; yaşlılığı sadece ekonomik olarak bağımlı bir nüfus sorunu olmaktan çıkarmakta, bunun yanında, kronik sağlık sorunları, engellilik, bakıma muhtaçlık ve bunlara bağlı olarak ailelerin ve kurumların yaşlılara ayırdıkları bakım zamanının artışı gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Yaşlıların hastalıkları ilerledikçe, engellilik ve bakıma muhtaçlık durumları ortaya çıktığında, aile üyeleri yaşlının fiziksel, duygusal ve bilişsel ihtiyaçlarını karşılamak durumunda kalmaktadır.

Dünyada olduğu gibi (Sullivan ve Miller, 2015:7) Türkiye’de de genel eğilim yaşlıların bakım sorumluluğunun genellikle eşine ve çocuklarına yüklenmesi şeklindedir. Geçmişte de; nüfusun daha genç olması, kırsalda yaşaması, akrabalık dayanışmasının güçlü olması, kadınların aile dışı işlerde istihdamının az olması gibi nedenlerle yaşlıların bakımı genellikle aile üyeleri tarafından gerçekleştirilmekteydi. Ancak geleneksel toplumun örgütlenme şekli; ailenin genişliği, akrabalar arası dayanışma ve mekân yakınlığı, örf ve adetlerden gücünü alan toplumsal baskı gibi koşullar yaşlı bakımıyla ilgili sorunların hem münferit kalmasını sağlamakta hem de daha geniş bir kamuoyu açısından dikkat çekici bir görünürlüğe ulaşmasını engellemekteydi. Ancak günümüze uzanan süreçte nüfusun daha fazla kısmının kentleşmesi yaşlı oranının da kentlerde artışını beraberinde getirdi. Kentli ailenin küçük olması, karı-kocanın bir işte çalışıyor olması, kız ve erkek çocukların daha uzun eğitim süreçlerine katılması ya da çalışmak durumunda kalması; zorunlu olarak yaşlı bireylerin bakım ihtiyaçlarını karşılayacak bir işgücü istihdamının doğmasına neden olmaktadır.

Günümüzde artan bir hızla, çeşitli sağlık sorunları yaşayan ve/veya bakıma muhtaç olan yaşlıların ihtiyaçlarının karşılanması için aile üyeleri, daha çok yakınları veya yakınlarının girişimiyle bakıcı istihdam etmektedirler. Aileler buldukları bakıcılar aracılığıyla, yaşlılara bakım verme, banyo yaptırma, giydirme, besleme, kaldırma, yataкта çevirme, alışveriş yapma, faturaları ödeme, ayak işlerine koşma, ilaç verme ve duygusal destek sağlama gibi ihtiyaç ya da hizmetlerin karşılanmasını sağlamaktadır. Ancak Türkiye gibi ekonomik imkânları sınırlı ve bu alana yönelik kurumsallaşmanın yetersiz olduğu ülkelerde ihtiyaçlar ile çözüm yollarının gerek nicelik gerekse nitelik olarak eş zamanlı oluşmaması sorunların daha da karmaşıklaşmasına neden olabilmektedir. Bu sorunun çözümüne yönelik yapılan girişimler başka birçok sorunlara da yol açabilmektedir. Yaşlı bakımıyla ilgili sorunlar esas olarak “yaşlı bakımı”nın enformel bir iş, yapanın da enformel bir iş gören konumunda olmasından ileri gelmektedir.

Kayıt dışı çalışma, resmi veya özel sektörde, kendi adına ya da ücretli şekilde çalışan bireylerin dâhil oldukları ekonomik faaliyetlerin kamuya ait kayıtlara ve istatistiklere yansımamasıyla ortaya çıkan istihdam şeklidir (Karaarslan, 2010: 22). Ülkemizde kayıt dışı istihdam, bildirim yapılmamış çalışanlar yabancı işçiler, çocuk

işçiler vb.) gün ve/veya süre açısından eksik bildirilen çalışanlar ve mevzuatın kayıt dışı bıraktığı işlerde çalışanlar (ev hizmetlerinde çalışanlar vb.) olmak üzere 3 grupta ele alınmaktadır (Karaarslan, 2010: 24-50). Enformel çalışma ise resmi kayıtlara yansımamasının yanında, yasal olarak veya düzenli bir iş alanı olarak tanımlanmamış olan ve çoğunlukla akrabalık veya kişisel sosyal ilişkilerle oluşturulan üretken birimleri referans alan ev eksenli çalışma vb. istihdam şekilleridir (Karaarslan, 2010: 22; Devlet Planlama Teşkilatı “DPT”, 2001). Her iki çalışma tipinin ortak özelliği çalışma ve endüstri ilişkilerinin gerektirdiği formel standartlara sahip olmamasıdır. Kayıtdışı istihdam, literatürde, enformel işleri de kapsayacak şekilde kullanılmasına rağmen, enformel işlerin diğer kayıtdışı işlerden tamamen veya görece ayrılan en önemli tarafı çalışanın bağımsız olması, kişisel ilişki ve ihtiyaçlara ya da geçici işlere odaklanması, genellikle açık alanlarda yapılan işlerde çalışılması, istikrarlı ya da sürekli bir çalışma adresinin olmaması, yasal normlarla tanımlanmamış olması ve bu nedenlerle çalışanlarının hiç bir sosyal güvenceye sahip olmaması gibi özellikleri içermesidir. Enformel çalışma ya da kayıt dışı çalışma gibi isimlerle anılan istihdam şekilleri genellikle toplumların önemli ekonomik sorunlarından biri olarak düşünülmektedir. Gerçekten toplumsal onayı almamış ya da kurallara uygun olmayan kaçak kullanım, alışverişe konu olan malların alım-satımı gibi işler, insan sağlığına ve yararına uygun olmayan ürünlerin üretimi ve ticareti, birçok ülkede yasalarla yasaklanan ya da çok özel koşullarda yasalarca tanımlanan kişi ya da meslek mensuplarına izin verilen işler arasında yer almaktadır. Ancak kayıt dışılık ya da enformel ekonomi yalnızca bu tip iş ve iş görenlerle sınırlı olmayıp daha geniş ekonomik meşguliyet biçimlerini de içine alan oldukça karmaşık bir kavramdır. Kayıt dışılığın birçok nedeni bulunmaktadır. Bunlar; ekonomik, hukuki, idari, sosyal ve siyasi nedenler olarak sınıflandırılmaktadırlar (Kâhya ve Irmak, 2014: 353). Kayıt dışı ekonomi ve istihdam biçimleri hemen her toplumda görülmekle birlikte bu çalışma konuyu, modernleşmekte olan toplumların sosyolojik değişme koşullarıyla ilgisi açısından ele almaya çalışacaktır.

Türkiye gibi endüstrileşme sürecine, Batı toplumlarına kıyasla geç girmiş toplumlarda, kayıt dışı ekonomi ve istihdam biçimlerinin en önemli nedenleri arasında istihdam imkânlarının tarım ve hizmetler sektöründe yoğunlaşması, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, çalışma yaşındaki nüfus artışına paralel olarak ülke kaynakları ile kurumsal/yasal istihdam imkânlarının yaratılmaması, köyden kente göçlerin yoğunluğuyla oluşan hızlı kentleşme sayılabilmektedir (DPT, 2001).

Kayıt dışı ekonomi ile ilgili en önemli sorunlardan biri enformel çalışma biçimlerinin varlığıdır. Enformel çalışma hemen her alanda görülebilmekle birlikte, yaygın olarak atipik çalışma alanlarında görülmektedir. “Standart dışı çalışma”, “düzensiz çalışma”, “güvencesiz çalışma” gibi isimlerle de anılan atipik çalışma biçimleri “tam süreli ve güvenceli, ücretli çalışma (tipik çalışma) biçimlerinden farklılık gösteren çalışma şekillerini ifade etmektedir. Tipik çalışma, işverenin iş yerinde ve işverenin emir, talimatı altında, iş sözleşmeleri ile tam süreli çalışmayı içermektedir (Karadeniz, 2011: 84). Atipik çalışma, tipik çalışma unsurlarının tam tersi özellikleri içerebilen bir çalışma biçimidir. Bu tür bir çalışma biçiminin kayıt dışı olması, öncelikle çalışanın kendisine olmak üzere birçok olumsuz etkileri bulunmaktadır. Genel olarak bu olumsuzluklar makro ekonomik yarar beklentileri ve çalışanlar olmak üzere iki açıdan dikkate alınabilir. Makro ekonomik yarar beklentileri açısından; kayıtlı ekonomide çalışanlar açısından vergi adaletinin bozulması (Avşar ve Bozdereli, 2012: 55), çalışma hayatı ile ilgili (milli gelir hesabı, ekonomik büyüme, istihdam oranı, ücretlerin dağılımı vb.) sağlıklı verilere ulaşmakta yaşanan zorluklar, sosyal güvenlik sistemi ve ülkenin uluslararası rekabet gücünü zayıflatıcı etkileri gibi doğrudan kamuya alakalı sorunlardır (DPT, 2001). Çalışanlar açısından ise; çalışanların ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin kurumsal sosyal güvenlik imkânlarından yoksun kalması, uygunsuz ve denetimsiz koşullarda çalışması, mobbinge maruz kalması, tehlikeli veya stresli koşullarda çalışması gibi bireysel ve sosyal olumsuzlukları sayabiliriz. Özellikle kadın ve çocukların maruz kaldığı bu olumsuzlukların, psikolojik etkilerinin yanında beşeri sermayenin gelişmesini de engelleyici olduğu görülmektedir (Tor, 2010: 36). Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde göç ve doğum hızına koşut yeni istihdam imkânlarının yaratılmaması, çalışabilecek yaştaki nüfusun; eğitim seviyesinin düşük ve endüstriyel/kentsel meslekler ve onun gerektirdiği nitelikler açısından yetersiz olması gibi sonuçları da beraberinde getirmektedir. Böyle bir durum, çalışma hayatına atılanlar açısından zorunlu olarak enformel istihdam alanlarının tercih edilmesine yol açmaktadır. Zira enformel istihdam alanların yapısı da nitelikli bir işgücü talebini gerektirmemektedir. Dolayısıyla bireylerin çalışma ihtiyacının getirdiği zorunluluk, onların nitelik gerektiren bir çalışma yaşamının koşullarına ait özelliklerin çok önemli olmadığı ve genellikle de kurumsallaşmamış, devletin denetleyemediği ya da denetlemek istemediği (Kahya ve Irmak, 2014: 354), fazla sermaye gerektirmeyen, “evde çalışma, fason üretim, işportacılık, simitçilik, pazarcılık, su satıcılığı gibi işlerin yapıldığı enformel sektörde istihdamına neden olmaktadır”(DPT, 2001).

Atipik, enformel ve kayıt dışılık kavramları açısından tanımlayabileceğimiz çalışma biçimlerinin yaygın alanlarından biri de ev hizmetleridir. Özellikle kayıtlı ekonomideki kadın istihdamının yaygınlaşmasına paralel

olarak ve eşlerin her ikisinin de çalışması durumunda ortaya çıkan ücretli ev hizmetleri ile ilgili işlerin ilk akla gelenleri; ev temizliği, çocuk, hasta, engelli ve yaşlı bakımı başta olmak üzere aşçılık, bahçıvanlık, uşaklık, kâhyalık, şoförlük, bekçilik, dikiş dikme, misafir ağırlama, alışveriş gibi işlerdir. Ev işlerinin önemli bir kısmı kadın rolü ile özdeşleşmiş durumdadır. Bunlar arasında temizlik, çocuk, hasta ve yaşlı bakım işleri kadınların hem ücretsiz aile işçisi olarak kendi evinde hem de ücretli ev işçisi olarak başkalarının hizmetinde en çok çalıştıkları işlerdir (Yıldırım, 2014: 47).

Türkiye’de endüstrileşme ve kentleşmeye koşut olarak ailelerin küçülmesi, aile üyelerinin çalışma hayatında yer alması, çocukların daha uzun eğitim süreçlerine tabi olması gibi aile üyelerini ev yaşamından uzaklaştıran meşguliyetlerin artmasına neden olan süreçler hızlandıkça, yaşlı bakımı ve bakıcılığının, ücretli ev işleri içinde gittikçe önemi artan bir hizmet işi haline gelmesine yol açmaktadır. Ancak birçok konuda olduğu gibi ülkenin ortaya çıkan ihtiyaçlara paralel kurumsal çözümler oluşturmakta yetersiz kalması, ihtiyaç duyulan alanlara yönelik çözüm hizmetlerinin öncelikle enformel yollarla sağlanmasını beraberinde getirmektedir. Yaşlı bakıcılığı hizmetlerini de buna yönelik örnek bir olgu olarak değerlendirmek gerekmektedir. Aşağıda enformel bir işkolu ve istihdam alanı olduğu düşünülen yaşlı bakıcılığı çerçevesinde oluşan toplumsal ilişkiler ve sorunlar tartışılmaya çalışılmaktadır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Enformel yolla bakıcı hizmetinden yararlanan yaşlı yakınları ile yaşlı bakıcısı arasında yaşanan sorunların araştırıldığı bu çalışmada, nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. Bunun nedeni, nitel araştırmanın, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir süreç olmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39). Ayrıca nitel teknikler insan davranışını, esnek ve bütüncül bir yaklaşımla, içinde bulunduğu ortamda çok yönlü anlamayı da mümkün kılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 35). Nitel çalışmalar, evrene genellenememekle beraber, araştırmacılara ve okuyuculara bakış açısı kazandırması açısından önemlidir. Çalışmanın amacına ulaşılabilmesi için, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması tercih edilmiştir. Durum çalışmasında, duruma etki eden faktörler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler, vb.) araştırılmakta ve bu faktörlerin ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

2.2. Evren ve Örneklem

Nitel araştırmalarda, evreni temsil etme yeteneğine sahip bireyler araştırmaya dâhil edilmektedir. Çalışmamızda örneklemi belirlerken indirgeme ilkesi uygulanmıştır. İndirgeme ilkesi, birey, olay veya olguyu belirli tekniklerle küçük ve çalışabilir bir grup ya da küme haline getirmektir. Bu şekilde ulaşılan sonuçlar evrene genellenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Çalışmamızda nitel özellikleri tespit etmek için yaşlı yakınları ve yaşlı bakıcıları için 2 ayrı grup belirlenmiştir. 1. grubu 15.11.2016/15.12.2016 tarihleri arasında Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Eğitim ve Araştırma Hastanesinin Dahiliye Kliniklerinde yatarak tedavi gören 65 yaş üstü hastalar için ev ortamında, yaşlı bakım hizmetinden faydalanan yaşlı yakınları oluşturmaktadır. 2.grubu ise aynı tarihlerde ve aynı servislerde yatarak tedavi gören 65 yaş üstü hastalar için enformel yolla istihdam edilen ve bakıcılık yapan bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın yapıldığı tarihlerde, Dahiliye A servisinde (32 yatak kapasiteli) ve Dahiliye B servisinde (29 yatak kapasiteli) yatan hastalar içerisinde, evinde enformel yaşlı bakımı hizmetinden faydalanan ve görüşme yapmayı kabul eden, 15 yaşlı yakınının ve enformel yaşlı bakım hizmeti veren 15 yaşlı bakıcısının tamamı araştırma kapsamı içerisine alınmıştır. Verilerin tablolaştırılmasında katılımcılar için kod isimler kullanılmıştır. Bu kodlar yaşlı yakını için Y1-15, yaşlı bakıcısı için B1-15 şeklindedir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

2.3.1. Verilerin Toplanması

Veri toplanmasında, araştırmacılar tarafından ilgili literatürün incelenmesi sonucunda hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veri toplama esnasında katılımcılara, çalışmanın amacı açıklanmış, katılmayı kabul eden gönüllülere tüm verilerin güvenle korunacağı konusunda bilgi verilerek sözlü onayları alınmıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Görüşmelerden sonra veriler, ham veri olarak metne dönüştürülmüştür.

2.3.2. Verilerin Kodlanması

Görüşmeler sonucu elde edilen verilerin kodlanmasında tematik kodlamaya gidilmiş ve taslak temalar oluşturulmuştur. Veriler temalar altında birleştirilmiş ve altıntılara yer verilerek sunulmuştur.

2.3.3. Verilerin Analizi

Veriler bilgisayar ortamında değerlendirilmiştir. Veriler değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel yöntemler (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır. Katılımcıların görüşlerini yansıtmak için doğrudan altıntılara yer verilmiştir. Son aşamada verilerden elde edilen sonuçlar konularına göre sınıflandırılarak anlam bütünlüğü sağlanmış ve yorumlanmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Yaşlı Bakıcılarının ve Yaşlıların Bazı Sosyo-Demografik Özellikleri

Tablo 1. Yaşlı Bakıcılarının Demografik Özellikleri

	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Yaşlı Bakım Sertifika Durumu	İkamet Yeri	Evin Durumu	Bakımını Üstlendiği Yaşlının Özellikleri
B1	Kadın	30	Ortaokul	Bekar	1	Var	İl merkezi	Kira	Kadın, 78 yaşında, yatağa bağımlı
B2	Kadın	20	Ön Lisans	Bekar	Yok	Yok	İl merkezi	Ailesinin yanında	Erkek, 72 yaşında bağımsız, kronik hastalığı mevcut
B3	Kadın	45	İlkokul	Evli	4	Yok	Köy	Kendisine ait	Kadın, 79 yaşında, bağımsız
B4	Erkek	55	İlkokul	Evli	2	Var	İl merkezi	Kira	Erkek, 90 yaşında, yatağa bağımlı
B5	Erkek	42	Lise	Evli	2	Var	İl merkezi	Kira	Erkek, 87 yaşında, yatağa bağımlı.
B6	Kadın	57	İlkokul	Evli	3	Yok	İl merkezi	Kendisine ait	Kadın, 70 yaşında, bağımsız, kronik hastalığı mevcut
B7	Kadın	24	Ön Lisans	Bekar	Yok	Var	İl merkezi	Öğrenci yurdu	Erkek, 75 yaşında, yatağa bağımlı
B8	Kadın	36	Lise	Evli	1	Var	İl merkezi	Kira	Kadın, 75 yaşında, bağımsız, kronik hastalığı ve bilişsel yeteneğinde bozulma mevcut
B9	Kadın	45	İlkokul	Evli	2	Var	İl merkezi	Kira	Erkek, 74 yaşında, yarı bağımlı, kronik hastalığı ve psikiyatrik sorunları mevcut
B10	Kadın	53	İlkokul	Evli	2	Yok	İl merkezi	Kendisine ait	Kadın, 70 yaşında, yarı bağımlı, kalça kırığı mevcut.
B11	Kadın	55	İlkokul	Evli	3	Var	İl merkezi	Kira	Kadın, 80 yaşında, yarı bağımlı
B12	Kadın	23	Lise	Bekar	Yok	Var	İl merkezi	Kira	Erkek, 75 yaşında, yatağa bağımlı
B13	Erkek	24	Ön lisans	Bekar	Yok	Var	İl merkezi	Kira	Kadın, 84 yaşında, yarı bağımlı, kronik hastalığı mevcut
B14	Kadın	25	Lisans	Bekar	Yok	Var	İl merkezi	Kira	Erkek, 80 yaşında, bağımsız
B15	Kadın	52	İlkokul	Evli	2	Yok	İl merkezi	Kira	Kadın, 85 yaşında, bağımsız, psikiyatrik hastalığı mevcut

Tablo 2. Yaşlı Bakıcılarının ve Yaşlıların Bazı Demografik Özellikleri

Yaşlı Bakıcılarının Bazı Demografik Özellikleri			
		Sayı	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	12	80,0
	Erkek	3	20,0
Yaş grubu	18-28	3	20,0
	29-39	5	33,3
	40-50	2	13,3
	51-61	5	33,3
Medeni durum	Evli	8	53,3
	Bekâr	6	40,0
	Evlilik yaşamış	1	6,7
Eğitim durumu	İlkokul	7	46,7
	Orta dereceli okul	4	26,7
	Üniversite/yüksekokul	4	26,7
Çocuk durumu	Var	10	66,7
	Yok	5	33,3
Çocuk sayısı	1-2	2	20,0
	3-4	5	50,0
	4-üstü	3	30,0
İkamet yeri	Kentsel alan	12	80,0
	Kırsal alan	3	20,0
İkamet koşulu	Mülkiyeti kendisine ait konut	5	33,3
	Kira	10	66,7
Yaşlıların Bazı Demografik Özellikleri			
Yaşlı hastanın cinsiyeti	Kadın	8	53,3
	Erkek	7	46,7
Yaşlı hastanın eğitim durumu	Diplomasız okur yazar	4	26,7
	İlkokul	9	60,0
	Orta dereceli okul	2	13,3
Yaşlı hastanın çocuk durumu	Var	13	86,7
	Yok	2	13,3
Yaşlı hastanın çocuk sayısı	Çocuğu yok	2	13,3
	1-2	6	40,0
	3-4	7	46,7
Yaşlı hastayla birlikte ikamet etme durumu	Evet	4	26,7
	Hayır	11	73,3
Yaşlı hastanın bağımlılık durumu	Bağısız	5	33,3
	Yarı bağımlı	4	26,7
	Bağımlı	6	40,0

- Yaşlı bakıcılarının %80'i kadın ve %20'si erkektir.
- Bakıcıların yaş ortalaması 39,06'dir.
- En büyük yaş kategorisi 29-39 ve 51-61 yaş aralığıdır (%33,3).
- Katılımcıların %53,3'ü evlidir.
- Katılımcıların %46,7'si ilkokul mezunudur.
- Yaşlı bakıcılarının %66,7'sinin çocuğu vardır ve çocuk sayısı ortalaması 1,46'dır.
- Bakıcıların %80'i kentsel alanda ve %66,7'si mülkiyeti kendisine ait olmayan konutlarda yaşamaktadır.
- Bakıcıların bakım hizmeti verdikleri yaşlı hastaların %53,3'ü kadın ve %46,7'si erkektir.
- Bakım hizmeti alan yaşlıların yaş ortalaması 78,26'dır.
- Yaşlıların %60'ı ilkokul mezunudur.
- Yaşlı hastaların %86,7'sinin çocuğu vardır ve çocuk sayısı ortalaması 2,40'dır.
- Yaşlı bakıcıların %26,7'si yaşlı bireyle aynı hanede ikamet etmektedir.

- Yaşlıların %40'ı günlük yaşam aktivitelerinde bağımlı, %26,7'si yarı bağımlı ve %33,3'ü bağımsızdır (Tablo 1 ve Tablo 2).

3.2. Yaşlı Bakıcılarının Yaşadığı Sorunlar

Yaşlı bakıcılarının verdikleri cevaplar doğrultusunda içerik 7 tema altında yapılandırılmış ve değerlendirilmiştir.³ Bu temalar “Bakıcıya Ulaşılma, Sosyal Haklar, Bakıcının Geliri, İş Tanımının Belirsizliği ve Yaşanılan sorunlar, Bakım Yükü ve Eğitim”dir (Tablo 3).

Tablo 3. Yaşlı Bakıcılarının Yaşadığı Sorunlar

		Sayı	Yüzde (%)
Yaşlı yakınlarının bakıcıya ulaşma durumu	Hastane çalışanları	7	46,7
	Eğitmenler	3	20,0
	Arkadaşlar/Komşular	5	33,4
Yaşlı yakınlarının sigorta yapma durumu	Hayır	15	100,0
Sigorta yapılmamasının nedeni	Yaşlı yakınlarının sigorta yaptırmak istememesi	10	66,7
	Bakıcıların istememesi	5	33,3
Günlük çalışma saati	-8 saat	3	20,0
	9-16 saat	6	40,0
	17-24 saat	6	40,0
Bakıcılıktan kazandığı gelir durumu	-1000 TL	5	33,3
	1001-2000TL	6	40,0
	2001-3000TL	1	6,7
	3001 TL ve üstü	3	20,0
Gelir durumu	Yeterli	4	26,7
	Yetersiz	11	73,3
Yaşlı yakınıyla sorun yaşama durumu	Evet	8	53,3
	Hayır	7	46,7
Yaşlı bakımı haricinde yaptıkları işler	Yaşlı bakımının yanı sıra ev işleri (temizlik, yemek yapmak gibi)	5	33,3
	Sadece yaşlı bakımı	9	60,0
	Yaşlı bakımının yanı sıra yaşlının evrak işlerinin takibi	1	6,7
Yaşlı bakımında zorlanılan konular	Yaşlının öz bakım uygulamaları yapmak	7	46,7
	Yaşlıyı yataktan kaldırmak ve pozisyon vermek	2	13,3
	Hastanın yaralarının pansumanını yapmak	1	6,7
	Zorlandığı konu yok	5	33,3
Yaşlı bakımı konusunda eğitim alma durumu	Hasta ve yaşlı refakatçiliği sertifikası	4	26,7
	Yüksekokul/lisans diploması	6	40,0
	Eğitim Yok	5	33,3

Yaşlı bakıcıları, yaşlı yakınlarının kendilerine hastanede görev yapan personeller (%46,7), Halk Eğitim Merkezinde görevli hasta ve yaşlı refakatçiliği kurs eğitmenleri (%20) ve arkadaşlar/komşular (%33,4) aracılığıyla ulaştıklarını belirtmişlerdir (Tablo 3).

- *Köyde yaşıyorum. Kızımın daha iyi eğitim fırsatlarından yararlanması için il merkezinde yaşamak istedim, ama olmadı. Bu nedenle sadece kızımı il merkezinde olan özel bir öğrenci yurduna yerleştirdim. İl merkezde, evde yaşayan ve ama şimdi hastanede olan yaşlı karı koca varmış. Komşuma, bakıcı aradıklarını söylemişler Komşum, “Onlara bakmak ister misin?” diye sordu. Ben de kabul ettim. Kızımı yurttan aldım ve onların evine taşındım (B3).*
- *Daha önce baktığım yaşlı amca vardı ve yeni ölmüştü. Benim hasta baktığımı bilen arkadaşlar bu yaşlı hastayı duymuşlar bana haber verdiler. Ailenin yanına görüşmeye gittim ve şartlarda anlaştık (B4).*
- *Yardımcı personel olarak hastanede çalışıyorum. Şeflerime mesai saatleri dışında hasta bakmak istediğimi söylemiştim. Hasta yakını, bakıcı aradığını şeflerime söylediğinde, onlar da beni çağırdı. Yaşlı hastanın yakını ile görüştim, anlaştık ve çalışmaya başladım. (B5).*

³ Yaşlı bakıcıların görüşlerini doğru bir şekilde yansıtmak için ifadeleri değiştirilmeden, olduğu gibi alınmış ve ilgili yerlerde alıntılara yer verilmiştir.

- Hasta/yaşlı bakım konusunda eğitim veren hocam var. Hocama hasta bakımı konusunda çalışmak istediğimi söylemişim. Hocamın arkadaşının yakını için bakıcı aranıyormuş. Hocam bana haber verdi, şartlarda anlaştım ve çalışmaya başladım (B12).
- Hastalara, sadece hastane ortamında bakmak istiyordum. Çünkü ev ortamında yaşlıya bakıldığında, yaşlı yakınlarının istekleri bitmek bilmiyor. Hastanede çalışmak istediğimi bilen arkadaşşıma, yaşlı yakınları “tanıdığın bakıcı var mı?- diye sormuşlar. Yaşlı yakınlarıyla görüştim, şartlarda anlaştık ve işi kabul ettim (B15).

Bakıcıların hiç biri sigortalı çalışmamaktadır (Tablo 3). Bakıcıların sigortasız çalışma nedenleri arasında yaşlı yakınlarının sigorta yaptırmak istememesi (%66,7) ve bakıcıların sigorta yapılması yönünde taleplerinin olmaması (%33,7) bulunmaktadır.

- Eşimden ayrırım ve eğer sigortam yatırılırsa eşim nafaka ödemez. Zaten ailenin de sigorta yaptırmak gibi bir niyeti yok.(B1).
- Eşimin sigortası var. O yüzden sigorta yapılmasına gerek yok (B3).
- Amcanın (bakım hizmeti alan yaşlı) yanına mesai sonrası gidiyordum. O yüzden 18-08 arası çalıştım. Zaten çalıştığım şirket sigortamı ödendiği için onlardan sigorta talebim olmadı (B5)
- Bakıcı bulmakta çok zorluk yaşamışlar. Eve de geç geliyorlar o yüzden zor durumda kalmışlar. Ben sigortamı yatırım desem yatacaklarmış. Ama sigortamı yaturmalarını istemek aklıma gelmedi (B10).
- Yaşlı yakınları sigorta lafını duymak bile istemiyorlar (B13).

Bakıcıların yaşlı bakımında çalıştıkları süreler farklılık göstermektedir. Bakıcıların büyük çoğunluğu 9-16 saat (%40) ve 17-24 saat süresince (%40) yaşlı bakımıyla ilgilenmektedir (Tablo 3).

- Amcanın (bakım hizmeti alan yaşlı) yanına mesai sonrası gidiyorum. O yüzden 18-08 arası çalışıyorum. Hiç izin kullanmadım (B5).
- Dokuzda işe başlıyordum akşam beşe kadar çalışıyordum. Pazar günü izin kullanıyordum. Allah var, arada işim çıkınca erken çıkmama izin veriyorlardı (B6).
- 24 saat süresince hep yaşlı hastanın yanında oluyorum (B9).
- Günde 12 saat çalışıyorum (B10).
- 18-08 arasında çalışıyorum (B12).

Bakıcıların yaşlı bakımından kazandıkları ücret farklılık göstermektedir. Bakıcıların %40'ı 1001-2000TL arasında kazanmaktadır. Yaşlı bakıcıları kazandıkları ücretin yeterli olmadığını (%73,3) ifade etmişlerdir (Tablo 3).

- Aylık 2000TL alıyorum ama çarşı pazar işini hep çocukları yapıyor. O yüzden başka masrafım olmuyor (B3).
- 12 saat çalışıyorum. Hem yaşlıya hem de zihinsel engelli yetişkin kızı var. İkiisiyle de ilgileniyorum Aylık 1800TL ve 50 TL yol parası veriyorlar. Sanırım bakım aylığı alıyorlar ve onun hepsini de bana veriyorlar (B10).
- 24 saat için 150 TL. Bir memur 8 saat çalışıp ayda 2000-3000 kazanıyor. Yaşlı hastanın bakımı çok zor bir iş. Bu ücret emeğimin karşılığı bile olamaz (B11).
- 8 saat bakınca 50 TL, 24 saat bakmamı istedikleri zaman 150 TL kazanıyorum. Hasta yarı bağımlı ve yaptığım iş az. Yaşlı hasta tam bağımlı olduğunda ücretimi artırıyorum ve yaşlı yakınlarının pazarlık yapmasına izin vermiyorum (B13).
- Eşim beni aldattı, o yüzden boşanma davası açtım. Paraya ciddi ihtiyacım vardı. 24 saat için 100TL önerdiler ve ben de kabul ettim (B15).

Bakıcıların %33,3'ü yaşlı bakımında zorlanmamaktadır (%33,3). Diğer yandan katılımcıların %46,7'si yaşlı hastanın öz bakımını yapmada ve %13,3'ü ise yaşlıyı yataktan kaldırma ve pozisyon vermede sorun yaşadıklarını

belirtmişlerdir. Katılımcıların yaşlı bakımı konusunda almış oldukları eğitimin, bakım konusunda yaşadıkları zorluklar üzerinde etkisi olmadığı görülmektedir ($p>0,05$) (Tablo 3).

- *Yaşlı, erkek olduğu için benim alt bakımı yapmamı istemedi ve altının kirlendiğini söylemedi. Oda çok kokunca zorla ikna ettim. Ama yine de erkek hastanın altını almak zor (B2).*
- *Yıkamak çok zor oluyor. Amca (bakım hizmeti alan yaşlı) banyo yapmayı sevmiyor bir de kilolu. Arada düşürme sıkıntısı yaşıyorum (B4).*
- *Amcanın (bakım hizmeti alan yaşlı) yatak yarası vardı. Onun bakımını yapmak çok zordu. Hastanın canı yandıkça benim iş yüküm artıyordu (B5).*
- *Akli dengesi olmayan yaşlının bakımında çok zorlandım (B8).*
- *Bazen hasta yakınıyla birlikte yaşlının yanında kaldığımızda, o refakatçi koltuğunda uyuyor ve ben de sandalyenin üzerinde kalıyorum. O zaman yoruluyorum (B13).*

Yaşlı bakıcıları iş tanımlarının belirli olmamasından dolayı sıkıntı yaşamaktadırlar. Katılımcıların şu anda hastane ortamında yaşlı bakımıyla ilgilenmelerinden dolayı, yaptıkları işler bununla sınırlı kalmaktadır (%60). Yaşlıya hem ev ortamında hem de hastalandığında hastanede bakan bakıcılar, ev ortamında yaşlı yakınlarının kendilerinden hasta bakımının yanı sıra temizlik, yemek ve ütü yapılmasını, çamaşırlarının yıkanmasını ve ev ortamına gelen misafirlerle ilgilenmelerini istediklerini belirtmişlerdir (%33,3). Özellikle hasta/yaşlı bakımı konusunda yükseköğretim mezunu olan katılımcıların tamamının sadece yaşlı bakımıyla ilgilendikleri ve bu konularda eğitimi olmayan bakıcıların ise ev hizmetlerinde yardımcı oldukları tespit edilmiştir ($p<0,05$). Yapılan görüşmelerde bakıcılar, yaşlı yakınlarının yaşlılara ilgisiz olmasından, aşırı titiz olmalarından, sosyal hayata müdahale etmelerinden de şikâyet etmektedir. Katılımcılar yaşlı yakınlarıyla yaşadıkları sorunların çözümünde ise genellikle bir şey söylemekten kaçınmakta ya da yaşlı yakınlarını işten ayrılmakla tehdit ettiklerini söylemektedirler (Tablo 3).

- *Amca (bakım hizmeti alan yaşlı) zaten hastanede yatıyor. Hemşireler ilaçlarını veriyor. Çocukları çok ilgili ve sürekli lokantadan yemek getiriyorlar ve yediyorlar. Ben sadece amcanın vücut bakımını ve çocukları olmadığı zaman da alt bakımını yapıyorum. Çocuklarının benden istediği bir şey yok. Aslında ben onlara “siz yapmayın bana para veriyorsunuz ben yaparım” diyorum. Ama onlar, sadece odada babalarının yalnız kalmalarını istemiyor. Yaşadığım büyük bir sorun olmadı. Ama çocuklarından biri çok titiz ve saplantılı. O varken daha dikkatli olmaya çalışıyorum. Sorun olsa da sesimi çıkarmıyorum. Bu paraya ihtiyacım var (B2).*
- *Amcanın ev işi, yemek, alışveriş dâhil her işini yapıyorum. Zaten dedikleri her şeyi yapıyorum Başka bir iş de kalmıyor. Ama eve gelince her şeye karışıyorlar. Haftada 1 gün onlar gelir ben de evime eşime çocuklarıma gidiyorum. Bazen haber vermeden gelmiyorlar, ben de amcayı yalnız bırakamıyorum. Çok kızıyorum. Söyleniyorum ama umurlarında değil. Benim de paraya ihtiyacım var. İşten ayrılamıyorum (B4).*
- *Hastanede olunca sadece yaşlı hastanın bakımını yaptım. Aile zaten bakımdan kaçmak için beni işe almışlardı. O yüzden hastaneye hiç gelmediler. Arada arayıp iyi mi diye sordular. Ama evde hasta bakan arkadaşlarım var. İşe ihtiyaçları olunca aile ne isterse “yemek, ev işi, bulaşık yıkamak” her şeyi yapıyorlar (B5).*
- *Teyze ve ailesi çok zenginler, sosyetikler. Bana bir sürü iş yaptırdılar. Ev işi yaptım, dolapların içine varasıya kadar temizledim. İnternette yemek tarifi buluyorlardı. Onu yapmamı istiyorlardı. Aslında yine idare ediyordum. Sonra şehir dışından teyzenin (bakım hizmeti alan yaşlı) doktor kızı geldi. Teyzeye “bakıcının işini kendin yaparsın onun çalışmasına gerek yok” dedi. Sonra, o da yaptığım yemekleri, işleri beğenmez oldu. Ben de dayanamadım işten ayrıldım. İnternette yemek tariflerine bakılır mı hiç! (B6).*
- *Yaşlının bakımı, evin temizliği, misafirlere hizmet ve yaşlı yakınlarının kendi işlerini gördürme çabası vardı. Tüm bu işlerin hepsini yaptım (B8).*
- *Eğer kadına (bakım hizmeti alan yaşlı) evde baksaydım temizlik, ütü ve yemek yapmak gibi çok işim olacaktı. Hastaya hastane ortamında bakınca sadece yaşlı hastanın bakımı (onu yıkamak, giydirmek, yemek yedirmek gibi) ile ilgili işleri yapıyorum (B15).*

Yaşlı bakıcılarının eğitime verdikleri önem değişmektedir. Bakıcıların %40'ı üniversitelerde hasta ve/veya yaşlı bakımıyla ilgili bölümlerden mezundur ve %26,7'si Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne bağlı Halk Eğitim Merkezlerinde açılan "Hasta ve Yaşlı Refakatçiliği" kursunu (kurs süresi 560 saattir) tamamlamış ve sertifika almaya hak kazanmışlardır. Diğer yandan bakıcıların %33,3'ünün yaşlı ve hasta bakımı konusunda herhangi bir eğitimi yoktur. Yaşlı bakım hizmetini sunarken yaptıkları işle ilgili davranışlarını el yordamıyla öğrendiklerini belirtmişlerdir (Tablo 3).

- Üniversitede yaşlı bakımı bölümünü bitirdim. Şimdi de hemşirelik bölümünün de öğrencisiyim (B2).
- Sertifika almak için ayıracağ vaktim yok (B4).
- Halk Eğitim Merkezinden hasta yaşlı bakımı için sertifika almıştım (B5).
- Bu konuda bir eğitimim yok. Annem ve kayınvalidem hasta olduğu zaman ben bakıyordum. O zaman hasta bakmayı öğrenmiştim. Zorda kaldığım zamanlarda ise hemşirelerden bilgi alıyorum (B15).
- Bu konuda eğitim almadım. Ama zamanında anneme ve kayınvalideme baktım. Hastaya nasıl bakılacağını biliyorum (B10).

3.3. Yaşlı Yakınlarının ve Yaşlıların Bazı Sosyo-Demografik Özellikleri

Tablo 4. Yaşlı Yakınlarının Demografik Özellikleri

Kod	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Mesleki Özellikler	İkamet Yeri	Evin Durumu	Bakım Aylığı Alma Durumu	Yaşlının Özellikleri
Y1	Kadın	40	Üniversite	Evli	3	Öğretmen	Kentsel alan	Kendisine ait	Almıyor	Kadın, 70 yaşında, yatağa bağımlı
Y2	Erkek	52	Lise	Evli	2	Esnaf	Kentsel alan	Kira	Almıyor	Erkek, 80 yaşında, yatağa bağımlı
Y3	Erkek	45	Doktora	Bekar	1	Diş Hekimi	Kentsel alan	Kendisine ait	Almıyor	Erkek, 72 yaşında, bağımsız, kronik hastalığı mevcut
Y4	Kadın	65	İlkokul	Evli	3	Ev Kadını	Kentsel alan	Kendisine ait	Alıyor	Erkek, 68 yaşında, yatağa bağımlı, kronik hastalığı mevcut
Y5	Kadın	68	İlkokul	Evli	4	Ev Kadını	Kentsel alan	Kendisine ait	Almıyor	Kadın, 88 yaşında, yatağa bağımlı
Y6	Kadın	48	Üniversite	Bekar	-	Halkla İlişkiler Uzmanı	Kentsel alan	Kira	Almıyor	Erkek, 85 yaşında, yatağa bağımlı
Y7	Kadın	50	Doktora	Evli	2	Öğretim Üyesi	Kentsel alan	Kendisine ait	Almıyor	Kadın, 80 yaşında, yatağa bağımlı
Y8	Kadın	55	Doktora	Bekar	2	Öğretim Üyesi	Kentsel alan	Kendisine ait	Almıyor	Erkek, 70 yaşında, bağımsız
Y9	Kadın	36	Lise	Evli	-	Hemşire	Kentsel alan	Kira	Almıyor	Kadın, 82 yaşında, bağımsız
Y10	K3adın	42	Lise	Evli	1	Bankacı	Kentsel alan	Kendisine ait	Almıyor	Kadın, 67 yaşında, yarı bağımlı
Y11	Erkek	30	Lisans	Evli	1	Polis	Kentsel alan	Kira	Almıyor	Erkek, 70 yaşında, yatağa bağımlı
Y12	Erkek	43	Lise	Evli	2	Serbest meslek	Kentsel alan	Kendisine ait	Almıyor	Kadın, 80 yaşında, yarı bağımlı
Y13	Kadın	40	Lisans	Bekar		Öğretmen	Kentsel alan	Kira	Almıyor	Erkek, 68 yaşında, yatağa bağımlı
Y14	Kadın	38	Lise	Evli	1	Bankacı	Kentsel alan	Kendisine ait	Almıyor	Kadın, 87 yaşında, yatağa bağımlı
Y15	Erkek	57	Lisans	Evli	3	Mühendis	Kentsel alan	Kendisine ait	Almıyor	Erkek, 90 yaşında, bağımlı

Tablo 5. Yaşlı Yakınlarının ve Yaşlıların Demografik Özellikleri

Yaşlı Yakınlarının Bazı Demografik Özellikleri			
		Sayı	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	10	66,7
	Erkek	5	33,3
Yaş grubu	29-39	3	20,0
	40-50	7	46,7
	51-61	5	33,3
Medeni durum	Evli	11	73,3
	Bekâr	2	13,3
	Evlilik yaşamış	2	13,3
Eğitim durumu	İlkokul	2	13,3
	Orta dereceli okul	5	33,3
	Üniversite/yüksekokul	5	33,3
	Yüksek lisans/doktora	3	20,0
Çocuk durumu	Var	12	80,0
	Yok	3	20,0
Çocuk sayısı	1-2	8	66,7
	3-4	4	33,3
İkamet yeri	Kentsel alan	15	100,0
	Kırsal alan	-	0,0
İkamet koşulu	Mülkiyeti kendisine ait konut	10	66,7
	Kira	5	33,3
Bakım aylığı alma durumu	Evet	1	6,7
	Hayır	14	93,3
Yaşlıların Bazı Demografik Özellikleri			
Yaşlı hastanın cinsiyeti	Kadın	7	46,7
	Erkek	8	53,3
Yaşlı hastanın eğitim Durumu	Diplomasız okur yazar	3	20,0
	İlkokul	7	46,7
	Orta dereceli okul	5	33,3
Yaşlı hastanın çocuk durumu	Var	15	100
Yaşlı hastanın çocuk sayısı	3-4	15	100
Yaşlı hastayla birlikte ikamet etme durumu	Evet	9	60,0
	Hayır	6	40,0
Yaşlı hastanın bağımlılık durumu	Bağımsız	3	20,0
	Yarı bağımlı	2	13,3
	Bağımlı	10	66,7

- Yaşlı yakınlarının %66,7'si kadın ve %33,3'ü erkektir.
- Yaş ortalaması 47,26'dır.
- En büyük yaş kategorisi 40-50 yaş aralığıdır (%46,7).
- Katılımcıların %73,3'ü evlidir.
- Katılımcıların çoğunluğu orta dereceli okul (%33,3) ve yüksekokul/üniversite ve üstü derecelerde eğitim düzeyine sahiptir (%53,3).
- Katılımcıların %66,7'sinin çocuğu vardır ve çocuk sayısı 3-4'de yoğunluk göstermektedir (%50).
- Katılımcıların tamamı kentsel alanda yaşamaktadır.
- Yaşlı yakınlarının %93,3'ü bakım aylığı almamaktadır.
- Yaşlı yakınlarının ilgilendikleri yaşlıların %46,7'si kadın ve %53,3'ü erkektir.
- Yaşlıların yaş ortalaması 77,13'dür.
- Yaşlıların %46,'si ilkokul mezunudur.
- Yaşlı hastaların tamamının çocuğu vardır ve çocuk sayısı ortalaması 3,33'dür.

- Yaşlı yakınlarının %60'ı yaşlı bireyle aynı hanede ikamet etmektedir.
- Yaşlıların %66,7'si günlük yaşam aktivitelerinde bağımlı, %13,3'ü yarı bağımlı ve %20'si bağımsızdır (Tablo 4 ve Tablo 5).

3.4. Yaşlı Yakınlarının Bakıcılarla Yaşadıkları Sorunlar

Yaşlı yakınlarının verdikleri cevaplar doğrultusunda içerik yaşlı bakıcılarında da yapıldığı gibi 7 tema altında yapılandırılmış ve değerlendirilmiştir.⁴ Bu temalar “Bakıcıya Ulaşılma, Sosyal Haklar, Bakıcının Geliri, İş Tanımının Belirsizliği ve Yaşanılan sorunlar, Bakım Yükü ve Eğitimidir (Tablo 6).

Tablo 6. Yaşlı Yakınlarının Yaşadığı Sorunlar

		Sayı	Yüzde (%)
Yaşlı yakınlarının bakıcıya ulaşma durumu	Hastane çalışanları	3	20,0
	Eğitmenler	2	13,3
	Arkadaşlar/komşular	5	33,3
	Akrabalar	4	26,7
	Aracı kurum	1	6,7
Bakıcılara sigorta yaptırma durumu	Hayır	15	100,0
Bakıcılara sigorta yapılmamasının nedeni	Yaşlı yakınlarının sigorta yaptırmak istememesi	15	100,0
Bakıcıların günlük çalışma saati	1-8 saat	4	26,7
	9-16 saat	6	40,0
	17-24 saat	5	33,3
Bakıcılara ödediği ücret	1-1000 TL	6	40,0
	1001-2000TL	7	46,7
	2001-3000TL	2	13,4
Yaşlı bakıcısıyla sorun yaşama durumu	Evet	6	40,0
	Hayır	9	60,0
Bakıcıya yaşlı bakımı haricinde yaptırılan işler	Yaşlı bakımının yanı sıra ev işleri (temizlik, yemek yapmak gibi) yapmak	9	60,0
	Sadece yaşlı bakımı	6	40,0
Bakıcıya ihtiyaç duymalarına neden olan yaşlı bakımıyla ilgili zorlandıkları konular	Yaşlının öz bakım uygulamalarını yapmak	7	46,7
	Yaşlıya yeterli süre vakit ayıramamak	6	40,0
	Yaşlıyı yataktan kaldırmak ve pozisyon vermek	1	6,7
	Yaşlıya yemek yedirmek	1	6,7
Yaşlı yakınlarının yaşlı bakımı konusunda eğitim alma durumu	Eğitim Yok	13	86,7
	Yüksekokul/lisans diploması	2	13,3

Yaşlı yakınları, bakıcılara arkadaşlar/komşular (%33,3), hastanede görev yapan personeller (%20), Halk Eğitim Merkezi'nde görevli hasta ve yaşlı bakım kurs eğitmenleri (%13,3) ve kurumlar (%6,7) aracılığıyla ulaştıklarını belirtmişlerdir (Tablo 6).

- *Annem yatağa bağımlı hale geldiğinde hem annemin ihtiyaçlarını karşılamaya ve hem de ev işlerini yapmaya yetişemedim. Çok zorlandım. Bu durumuma şahit olan komşum, “bakıcı kadın” tanıdığını söyledi ve onu benim evime davet etti. Bakıcı ile tanıştık, şartlarda anlaştık ve çalışmaya başladık (Y1).*
- *Eşim babama bakıyordu. Ama babam çok sinirli ve ne dediğini bilen biri değil. Eşim babama bakmaktan çok yoruldu ve babamın sözlerinden dolayı çok üzüldü. Babamın eşime söyledikleri yüzünden her akşam kavga ediyorduk. Eşimin akrabası bakıcıyı tanyormuş. Bana “bakıcı ile çalışır mısın?” diye sordular ve hemen kabul ettim (Y2).*
- *Yurt dışındaki bakıcı kadınlar ile çalışmak için Ankara, İzmir, İstanbul gibi büyük şehirlerde bürolar var. Ankara'da bulunan ofise başvuru yaptık. Önce Gürcistan uyruklu kadın geldi. Ama algı, dil, kültürde farklılıklara bağlı sorunlar yaşadık. Onunla çalışamayacağımızı yöneticilerine ilettik. Sonra Gürcistan uyruklu başka bir kadınla çalışmaya başladık (Y5).*

⁴ Yaşlı yakınlarının görüşlerini doğru bir şekilde yansıtmak için ifadeleri değiştirilmeden, olduğu gibi alınmış ve ilgili yerlerde alıntılara yer verilmiştir.

- *Babam uzun süre yoğun bakımda yattı. Babam taburcu olduğunda, yoğun bakım personeline bakıcı talebim olduğunu ilettim. O da bir arkadaşının yardımcı olabileceğini söyledi. Arkadaşı durumumu dinledi ve bir kaç kişiyle konuşup bana bilgi verdi (Y6).*
- *Ailemle birlikte yaşıyorum ve babam engelli, bağımlı. Ben işe gittiğim zaman annem babamın bakımıyla ilgilenmesi gerekiyordu. Annem babamla ilgilenirken çok zorlanıyor ve ciddi bel, sırt ağrısı yaşıyordu. Bakıcı tutmamı istedi. Halk Eğitim Merkezinde hasta ve yaşlı bakıcısı yetiştiren bir kurs olduğunu öğrendim. Kurs eğitmenine ulaştım ve bakıcı bulma konusunda yardımcı olmasını istedim. Kurs eğitmeni 2 kişiyi önerdi ve onlarla görüştim. Annemle anlaşabileceğini düşündüğüm bakıcı kadın ile çalışmaya başladık (Y13).*

Yaşlı yakınlarının tamamı bakıcıları kayıt dışı istihdam etmektedir ve hiç biri bakıcıya sigorta yaptırmamıştır (Tablo 6).

- *İnsana güvenilmiyor o yüzden sigorta yapmıyorum (Y2).*
- *Bazı kişiler bakıcı kadınlara sigorta yapıyor. O zaman fiyat çok pahalıya geliyor. O yüzden biz sigorta yapmak istemedik (Y5).*
- *Babam her an ölebilir, o yüzden sigorta yaptırmaya gerek duymuyorum (Y6).*
- *Sigorta yaptırmamı bakıcı da istemedi, ben de önermedim (Y13).*
- *Bakıcı amca oğlu olduğu için sigorta yaptırmaya gerek duymadım (Y15).*

Yaşlı yakınlarının bakıcıları çalıştırdıkları süreler farklılık göstermektedir. Bakıcıların büyük çoğunluğu 9-16 saat (%40) ve 17-24 saat süresince (%33,3) yaşlı bakımıyla ilgilenmektedir (Tablo 6).

- *Ben yatılı bakıcı istedim. Ama yalnız bir kadın olarak evde erkek olmasını istemedim. 2 üniversite öğrencisi kız bize yerleşti. Çalışma süresini okul saatlerine göre ayarlıyorlar(Y6).*
- *Bakıcı babamın evine taşındı, Sadece 1 gün izinli. Onun haricinde hep evde (Y8).*
- *Sabah 08'de babamın yanında oluyor ve yaklaşık 17'ye kadar çalışıyor (Y11).*
- *Sabah 09 gibi geliyor ve 18 gibi gidiyor (Y12).*
- *Eşim aradığı zaman geldi ve işi bitince gitti. Ortalama 2-3 saat evde kaldı (Y15).*

Yaşlı yakınlarının bakıcılara yaşlı bakımı karşılığında ödedikleri ücret farklılık göstermektedir. Katılımcıların %46,7'si bakıcılara 1001-2000TL arasında ödeme yapmaktadır (Tablo 6).

- *Aylık 1500TL ödeme yapıyorum (Y1).*
- *Kadın tanıdık olduğu için aylık 800TL ödüyorum (Y2).*
- *Gündüz 50 TL, akşam için 70 TL toplamda 120 TL ödeme yapıyorum. Gündüz bakıcısı 10 saat gece bakıcısı 14 saat çalışıyor. O yüzden ücretleri de farklı. (Y3).*
- *Eşim bakıcı ücretini ödememe kızacağı için ben de gizli olarak 800 TL bakıcı maaşını ödüyorum (Y9).*
- *Halama bakım için ne kadar istediğini sordum. O da para istemiyorum, benim için hasta duası almak önemli. O yüzden bu işi kabul ettim dedi. Ama ne eşimin ne de benim içime sinmedi ve aylık yaklaşık olarak 1400 TL vermeye karar verdik (Y14).*

Yaşlı yakınlarının %40'ı bakıcılarla sorun yaşamaktadır (Tablo 6).

- *Bakıcı sadece annemin bakımı ile uğraşiyor. Anneme yemek yediyor, ilaçlarını içiriyor. Vücudunu haftada 3 gün siliyor, saçını 2 günde bir yıkıyor. Yatakta hareket ettiriyor ve alt temizliğini yapıyor. Annemin ağzı var dili yok. O yüzden bakıcı çok rahat çalışıyor. Arada yemek yapmasını, yıkadığım çamaşırları asmasını, kuruyanları katlamasını ve arada evi süpürmesini istiyorum. Ama yapmıyor. Eğer annem bakıcının çıkış saatinde altına yaptıysa değiştirmeden gidiyor ve bazen anneme iyi bakmadığını, meyve ve yemek yedirmediğini fark ediyorum. Ama ispatlayamıyorum. Onun çıkış saati gelmeden annemi kontrol etmeye çalışıyorum ama*

yetişemezsem annemin temizliğini ben yapmak zorunda kalıyorum. Hem bakıcıya bir sürü para verip hem de bu işleri yapmak çok zoruma gidiyor (Y1).

- Babamın sürekli yanında oturuyor, yemek yemesine yardım ediyor. Babam onun silmesini veya banyo yaptırmasından çekiniyor, utanıyor, günah diyor. O yüzden sadece arkadaşlık yapıyor. Aman babamın yanında otursun, hanım (eşi) bana kızmasın yeter. Başka bir şey istemiyorum ben. Arada benim hanımın yaptığı işe, giydiği kıyafetlere laf söylüyormuş. Ben de hanıma senden büyük takma diye sakinleştiriyorum. Valla bizi bırakır gider diye hiçbir şey söylemedim. Sadece hanımı sakinleştiriyorum (Y2).
- Bakıcı, babamın her ihtiyacı ile ilgileniyor. Ben veya kardeşim, bakıcılar babamı yıkarken yorulmasın diye onlara yardım ediyoruz. Temizliğe ve mikroplara karşı daha dikkatli olsalar çok sevineceğim. Bir kaç bakıcı değiştirdim. Son dakika bahane uydurup işi bıraktılar ve çok zorlandık. Uykusuz işe gitmek zorunda kaldım kaç defa. Sonra da kalan paralarını almak için geldiler. Bir bakıcı kadın, biz yanındayken çok iş yapıyor gibi görünüyor, biz gidince oturup saatlerce telefonla konuşuyormuş. Babam çok sinirlenmişti. Bir erkek bakıcı ile çalışmaya başladık. Babamı ona emanet ettik O da hemen hastane kantinine gitmiş. Hemşire odaya girdiğinde babamın solunumu durmak üzereymiş. Kâbustu resmen. Onları hemen işten çıkardım (Y3).
- Kendimize ait bir işi zaten yaptırmıyoruz. Annemle ortak kullandıkları ev ile ilgili her işi yapmak zorunda. Mesela annemin çamaşırlarını yıkar ve ütüler. Bakıcı ile yaşadığımız en önemli sorun ise dilinin, algısının ve kültürünün farklı olması. Aylarca bizimle sohbet bile emedi. İşi varsa onun için hiç bir şey önemli değil. Kalkar ve işini yapar. Çok sert mizaçlı biri. Onu olduğu gibi kabullendik ve alıştık (Y5).
- Ama bazen işi savaşıyor. Eve geldiğimizde evin darmadağın olduğunu görüyorum. Niye işini yapmadığını sorduğumda ise “Benim adım Hıdır, elimden gelen budur” diye yanıt veriyor. Ama bakıcı bulmak çok zor. O yüzden görmezden gelemeğe çalışıyorum (Y10).

Yaşlı yakınlarının %60’ı bakıcılardan yaşlı hastanın bakımının yanın sıra temizlik, yemek ve ütü yapılmasını, çamaşırlarının yıkanmasını ve ev ortamına gelen misafirlerle ilgilenmesini istediklerini belirtmişlerdir (Tablo 6).

- Kadın en önemli işi günlük olarak evi temizlemek ve haftanın 1 günü büyük temizlik yapmak. Onun haricinde gelen misafirleri karşılıyor. Annemi kaldırmada ve tuvalete götürmeye yardımcı oluyor (Y10).
- Kendimize ait bir işi zaten yaptırmıyoruz. Annemle ortak kullandıkları ev ile ilgili her işi yapmak zorunda. Mesela annemin çamaşırlarını yıkar ve ütüler (Y5).
- Kadınla büyük temizlik yapmadan sadece evin toparlanmasını ve yemek yamasını istedim. Babaanneme yemek yaptığı zaman biraz fazla yapıyor. Akşam bana da yemek kalıyor. Bu durumda hayatımı kolaylaştırıyor (Y9).
- Sadece babamı yıkamasını, altını almasını ve yemek yedirmesini istiyorum. Hasta bakımı yapması haricinde başka bir iş yapmasını istemiyorum. O yüzden herhangi bir sorun yaşamıyorum (Y11).
- Babam kilolu olduğu için yataktan kaldırmada, tuvalete götürmede ve banyo yaptırmada anneme destek olmasını istiyorum. Bir de ev ile ilgili tüm işleri de yapması gerekiyor (Y13).
- Amca oğlu, sadece babamın bakımıyla ilgilendi. Babamın bezini değiştirdi, onu yıkadı (Y15).

Yaşlı yakınlarının bakıcıyla çalışmadan önce yaşlının öz bakımını yapmada (%46,7) ve yaşlı bireyle ilgilenmek istemelerine rağmen iş yaşamında bulunmalarına bağlı olarak vakit ayıramamalarına (%40) bağlı çeşitli sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

- Okuldan çok yorgun geliyorum. Çocuk kreşten yeni gelmiş oluyor ve ağlıyor. Yemek yapmam, ev ve eşimle de ilgilenmem gerekiyor. Tam bu sırada annemin istekleri bitmek bilmiyor. Alt temizliğinin yapılması gerekiyor. Arada eşime ağır laf söylüyor ve eşim ile aralarında tartışma yaşanmaması için uğraşıyorum (Y1).

- *Kardeşimle babamın alt temizliğini yapmam gerekiyordu ama nasıl yapılacağını bilemedik. Kardeşim bebek gibi bacaklarını topladı ben de temizledim. Ama babam ağırdı. Kardeşim bir kaç defa babamın bacaklarını başıma düşürdü (Y3).*
- *Engelli olduğu için banyoda oturtmak, kaldırmak ve yıkamak çok zor oluyor (Y4).*
- *Üniversitede görev yapıyorum. Ders programım çok yoğun. Evde kalıp anneme 1 bardak su bile veremiyorum. Annemin yalnız kalmamaya ihtiyacı var. O yüzden bakıcı ile anlaştım (Y7).*
- *Babaannem aslında bağımsız ve kendi işlerini yapıyor. Sadece evde yalnız kaldığı zaman canı çok sıkıldığı için birine ihtiyacı var. Ama ben çalışıyorum ve haftada 2 gece nöbet tutuyorum. O yüzden aklım hep onda kalıyor (Y9).*

Yaşlı yakınları bakıcılardan işini düzgün yapmamasından, yaşlı yakınlarının sosyal hayatına müdahale etmesinden, haber vermeden işi bırakmasından şikâyet etmektedir. Sorunların çözümünde ise genellikle bir şey söylemekten kaçınmakta ya da işten çıkarmakla tehdit etmektedirler.

- *Bir kaç bakıcı değiştirdim. Son dakika bahane uydurup işi bıraktılar ve çok zorlandık. Uykusuz işe gitmek zorunda kaldım kaç defa. Sonra da kalan paralarını almak için geldiler. Bir bakıcı kadın biz yanındayken çok iş yapıyor gibi görünüyor biz gidince O da oturup saatlerce telefonla konuşuyormuş. Babam çok sinirlenmişti. Bir erkek bakıcı ile çalışmaya başladık. Babamı O'na emanet ettik. O da hemen hastane kantinine gitmiş. Hemşire odaya girdiğinde babamın solunumu durmak üzereymiş. Kâbustu resmen. Onları hemen işten çıkardım (Y3).*
- *Arada benim hanımın yaptığı işe, giydiği kıyafetlere laf söylüyormuş. Ben de hanıma senden büyük... Takma diye sakinleştiriyorum. Valla 'bizi bırakır gider' diye hiçbir şey söylemedim. Sadece hanımı sakinleştiriyorum.(Y2).*
- *Bakıcı ile yaşadığımız en önemli sorun ise dilinin, algısının ve kültürünün farklı olması (Y5)*

Yaşlı yakınlarının çoğunluğu gelirlerinden bir kısmını yaşlı bakımına ayırdıkları için zorlandıklarını ifade ederken bir kısmı diğer aile üyelerinin de desteğini alabildiklerini belirtmişlerdir.

- *Sadece emekli maaşı ve bakım aylığı alıyorum. Ama evin ihtiyaçları, eşimin masrafları, kadının parası çok tutuyor. Kızlarımın 3'ü de çalışıyor. Onlar yardım ediyor (Y4).*
- *Kardeşlerimle her ay ortaya para koyuyoruz. Biraz da babamın geliri var. Onunla ödeme yapıyoruz (Y6).*
- *Annemin emekli maaşı var ama maaşın büyük kısmını kardeşimin borcu olduğu için ona yollamak istiyor. O yüzden ödemeyi ailemizin ortak geliri ile yapıyorum. Bakım aylığı için kuruma müracaat ettik. Ama eve giren gelir düzeyi bakım aylığı için yüksek geldi, o yüzden alamadık. Ama bakıcının ödemesini yapınca maddi olarak çok zor durumda kalıyorum (Y1.)*
- *Aslında babaannemle ilgilenecek çocukları olmasına karşın bakıcı olayına çok sert yaklaştılar. Komşularının gözünde saygınlıklarını yitirdiklerini hissettiler. O yüzden bakıcı ücretine hiç katılmıyorlar. Eşim de bakıcı ücretini ödememe kızacağı için ben de gizli olarak 800 TL bakıcı maaşını ödüyorum. Bakıcı aylığına müracaat etmeyi düşünüyorum (Y9).*
- *Annemin gelir düzeyi bakıcı aylığını almamız için engel teşkil ediyor. Ama annemin emekli maaşını kadına verirsek, annem çok zor durumda kalacaktı. Bu nedenle annem ve 3 kardeş bakıcı ücretini paylaştık (Y10).*
- *Abimin maddi durumu çok iyi. Bakıcı ücretini ben öderim dedi (Y12).*

Yaşlı yakınlarının büyük kısmının (%86,7) yaşlı bakımı konusunda herhangi bir eğitimi bulunmamasına karşın %13,3'ü hemşire/ebedir.

- *Yaşlı bakımı konusunda eğitimim yok (Y1).*
- *Yaşlıya nasıl bakılacağını biliyorum ama eğitim almadım (Y4).*
- *Yaşlı bakımı konusunda eğitimim yok (Y7).*
- *Hemşireyim. Hasta bakımında bilgi düzeyim çok iyi (Y9).*

- *Bankacıyım. Hasta bakımından anlamıyorum. Anneme bakmayı el yordamı ile öğrendim (Y10).*

4. TARTIŞMA

Aile kurumunda, geleneksel aile yapısından çekirdek aile yapısına geçişle yaşanan değişimler sonucunda yaşlı bireyin aile içerisindeki statüsü ve otoritesi azalmış ve rolü hızla değişmiştir. Günümüzde yaşlılar yalnızlık, yoksulluk, bakıma muhtaçlık gibi çeşitli sosyal sorunlar yaşamaktadırlar (Joseph, 2017: 15; Kalaycı ve Özkul, 2017: 101-103). Bakıma muhtaç yaşlılar; aile yapısında meydana gelen değişimlerden dolayı sıklıkla mağdur olmaktadır. Özellikle bakıma muhtaç yaşlının bakımını kimin üstleneceği en önemli sorunu oluşturmaktadır. Literatürde; yaşlı bireylerin bakımından öncelikle kızı ve gelinin sorumlu tutulduğu bildirilmektedir (Tekin vd., 2011: 26; Özyeşil vd., 2014: 41). Diğer yandan kadınların iş gücüne katılım oranlarının artması, evde bakıma ihtiyaç duyan başka bireylerin de olması (küçük çocuk) gibi nedenlerden dolayı yaşlı bakımının karşılanmasına yönelik ihtiyaç artmaktadır. İşverenler, yaşlı bakımının yapılmasına yönelik ihtiyaçlarını karşılanmak ve işverenin formal çalışma ilişkilerinin getirdiği yükümlülüklerinden uzak durmak amacıyla ırk, din, mezhep, hemşehri ya da akrabalık bağı da dikkate alarak “güvenilir”, “tanıdık-bildik” bir çalışmanı istihdam etmeyi tercih etmektedirler (Özkul ve Kanyılmaz, 2012: 45; Kalaycıoğlu ve Tılıç, 2012: 11). Çalışmamızda yaşlı yakınları ve bakıcıları, birbirlerine arkadaş, akraba, tanıdık vb. aracılığı ile ulaşımlardır.

Yaşlı bakım hizmetlerine yönelik hukuki düzenlemeler hem yetersiz hem de dağınıktır. Hukuki düzenlemelerin ve denetimin yetersizliği yanısıra yaşlı bakımına yönelik kurumsal örgütlenme yetersizliği, yaşlı bakım hizmetinde kayıt dışı istihdamın artışına neden olmaktadır. Bu koşullar yaşlı bakıcılarının ekonomik durumlarını, sosyal yaşantılarını ve çalışma güvenliğini olumsuz etkilemektedir. Çalışmamızda, yaşlı bakıcılarının yaşadığı en önemli sorunlardan biri uzun çalışma saatleridir. Bazı ülkelerde yaşlı, çocuk bakımı gibi kayıt dışı istihdam alanlarında çalışanların çalışma saatleri (Fransa, Portekiz, İspanya gibi) yasalarla düzenlenmiş olmasına rağmen ülkemizde “ev hizmetleri” 4857 sayılı iş kanunu kapsamında yer almadığı için, çalışma saatlerine ilişkin özel bir düzenleme söz konusu değildir (Sarı Gerşil ve Temel, 2016: 1119)⁵. Diğer yandan Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’na göre; ev hizmetlerinde çalıştırılan ve çalıştıkları kişi yanında ay içinde 10 gün ve üzeri çalışma gün sayısı (çalışma saati süresine göre hesaplanan) olan bireylere ya da sigortalılara ilişkin hükümler uygulanmakla birlikte, bunun pratikte fazla karşılık bulmadığı görülmektedir (2006: m.6). Örneğin bizim gözlemlerimiz ve bu çalışmada yer alan yaşlı bakıcılarının sosyal güvencesi bulunmamaktadır ve sigortasız çalışmasından dolayı bakıcıların ücretlerinin de düşük olduğu görülmektedir. Bakıcıların yaşlı bakımı için aldıkları ücretin düşük olmasının diğer bir nedeni de, bakıcı ücretinin; bakımı yapılacak kişinin yerine yaşlı yakınının belirlemesidir. Dolayısıyla kayıt dışı istihdam, bir yandan ülkenin vergi kaybı yoluyla ekonomik kayba uğramasına neden olmakta, diğer yandan çalışma hayatında verimliliği azaltmakta ve sosyal güvenlik sistemini olumsuz etkilemektedir (Sarı, 2002: 33). Ayrıca kendi koşullarından dolayı düşük ücreti kabullenmek zorunda kalan çalışanlar, birçok sosyal haklarından da vazgeçmek zorunda kalarak, geleceğe yönelik toplumsal bir sorunun potansiyeli haline gelmektedirler. Benzer bir olumsuz durum yaşlı yakınları için de geçerlidir. 4857 sayılı “İş Kanunu”nun 17. Maddesi işçilere işten ayrılmadan önce işverene bildirimde bulunma yükümlülüğü getirmektedir (2003). Ancak sosyal güvenlik sistemine kayıtlı olmayan bakıcılar yaşlı yakınlarına haber vermeden görevine gelmemekte ve yaşlı yakınını zor durumda bırakmaktadırlar. Çalışmamızda yaşlı yakınlarının yaşadığı en önemli sorunlarından biri, bakıcıların haber vermeden işten ayrılmasıdır. Yaşlı bakıcıların yaşadığı sorunlardan biri de iş tanımının net olmaması ile ilgilidir. Yaşlı yakınları bakıcılardan yaşlı bakımının yanında ev içi başka hizmetlerin yapılmasını da isterken, bakıcı bu şartı kabul etmek zorunda kalabilmektedir. Literatürde de benzeri sorunların tespit edildiği görülmekte; bakıcıların sosyal güvenceden yoksun, düşük ücretle ve uzun süreli çalıştıkları ve iş tanımlarının belirli olmamasından dolayı çok yoruldukları belirtilmektedir (Willems vd., 2016: 276; Wolff vd., 2016: 375; Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç, 2012: 12-15).

Literatürde, bakım yükünü etkileyen faktörler arasında bakım verenin gelir düzeyinin önemli bir yer tuttuğu ve bakım verenlerin büyük çoğunluğunun yaşlı bakımında, maddi olarak zorlandıkları görülmektedir (Wang vd., 2016: 13; Şirzai vd., 2015: 164; Selçuk ve Avcı, 2016: 1). Zira yaşlıya bakım verme ücreti, birçok yaşlı yakınının ekonomik standartlarını olumsuz yönde etkilemekte, gelir kaybına neden olabilmektedir. Bakım sürecinde ortaya çıkan tedavi giderleri ve beklenmeyen giderler nedeniyle yaşlı yakınları gelirlerinin büyük kısmını kullanmakta ve bu durum yakınlarının yaşadığı ekonomik güçlüğü artırmaktadır (Sadigh vd., 2016: 871). Çalışmamızda da

⁵ Yaşlı bakıcılığını ev hizmetleri kapsamında yapılan bir iş olarak düşündüğümüzde, bununla ilgili kurulabilecek en önemli yasal düzenleme 6098 sayılı Borçlar Kanunudur.

yaşlı yakınlarının, yaşlı bakımıyla ve bakıcının ücretinin karşılanmasında ekonomik anlamda sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Bir kısım aile yakınları bu yükümlülüğü kendi başlarına karşılarken bir kısmı da diğer aile üyeleriyle yardımlaşma yoluna gitmektedirler.

Yaşlanma ve yaşlanma ile birlikte ortaya çıkan hastalıklar, engellilikler ve bakıma muhtaçlık nedeniyle bireyler, günlük ve enstrümantal yaşam aktivitelerini yerine getirmekte sorunlar yaşamakta ve ciddi bir yardıma ihtiyaç duymaktadırlar. Yaşlı bakımı genellikle aile üyeleri tarafından yapılmakta ve aile içi sorumluluk olarak algılanmaktadır. Bu nedenle, yaşlanma ile ortaya çıkan sorunlar yaşlıları, yaşlıya bakan aile üyelerini ve diğer yakınlarını etkilemektedir (Kalınkara ve Kalaycı, 2017: 20). Literatürde, yaşlılara bakım vermenin yaşlı yakınlarını zorladığı, baskı altına aldığı, bakım yükü ve stres ürettiği belirtilmektedir. Yaşlıya bakım verenlerde ortaya çıkan stres artışı, bireylerin yaşam standartlarının düşmesine ve yaşam memnuniyetinin azalmasına, depresyona, fiziksel sağlıkta bozulmaya ve hatta erken ölüme neden olabilmektedir (Sörensen vd., 2002:356; Okoye ve Asa, 2011: 1). Bakım yükü, yaşlının bakımıyla ilgilenen bireylerin yaşadığı fiziksel yorgunlukların yanında, sosyal alanda yaşanan sorunlar, duygu durumunda hissedilen olumsuz değişiklikler, finansal sorunlar, aile ilişkilerinin bozulması ve kontrolün kendisinde olmadığı duygusu yaşama gibi öznel ve nesnel olumsuz sonuçlara yol açmaktadır (Arpacı, 2009: 63; Carter, 1994:130-133).Yapılan araştırmalarda, bakım verenlerin yaşlı bakımında karşılaştığı sorunlar içerisinde hastaya pozisyon verme, kişisel temizlik, mesane bakımı gibi konular ilk sırada yer almaktadır (Wolff vd., 2016: 375; Selçuk ve Avcı, 2016: 4; Şirzai vd., 2015: 164). Çin’de yapılan bir araştırmada, bakım verenlerin, yaşlıların günlük hijyenine yardım ettikleri, ilacını verdikleri, sıcak-soğuk uygulama yaptıkları ve beslenmesine yardım ettikleri belirlenmiştir (Hui vd., 2013: 1030). Çalışmamızda ise yaşlının yakınları, bakım vermenin sosyal ve fiziksel sağlıklarını etkilediklerini ve bu nedenle yaşlı bakıcısı ile çalıştıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar bakımda yaşlının öz bakım gereksinimlerini yerine getirmede, pozisyon vermede ve yara bakımını yapmada sorunlar yaşadıklarını ve yaşlıya yeterli süre ayıramadıklarını belirtmiştir.

Yaşlıya bakan bireylerin, yaşlının fiziksel ve duygusal gereksinimlerinin karşılanması konusunda eğitimsiz olması, yaşlı bakımı konusunda karşılaşılabilecek koşulları ve sorunları bilmemesi bakım yükünü artırabilmekte ve stres yaşamalarına neden olabilmektedir. Literatürde, bakım verenlere uygulanan planlı bir eğitim programının, onların bakım yükünü azalttığı bildirilmektedir (Uğur ve Fadiloğlu, 2012: 57; Ajay vd., 2017: E11). Yaşlıya bakan bireylerin, bakım konusunda eğitimi olmaması durumunda yaptıkları işle ilgili davranışlarını el yordamıyla ve bazen de diğer kişilerin yardımı ile öğrenebilmektedir. Taşdelen ve Ateş (2012: 25) araştırmasında, bakım verenlerin %84,2’nin bakım konusunda deneyimi olmadığını ve %32,8’nin bakım konusunda eğitim alma ihtiyacı içinde olduğu tespit edilmiştir. Görgülü ve Akdemir’in araştırmasında (2010: 128), bakım verenlerin bakıma yönelik uyguladıkları girişimleri orta derecede bildiği (%53,3) saptanmıştır. Hui ve arkadaşları (2013: 1031) tarafından yapılan bir çalışmada ise bakım verenlerin herhangi bir tıbbi bilgisinin olmadığını tespit edilmiştir. Literatürde, bakım verenlere, hastaların gereksinimlerine ve bakımına yönelik planlı eğitim programının yapılması, bireylerin hastalık ve tedavi koşullarına uyum sağlamasını artırabileceği, bireyin problem çözme becerisini geliştirebileceği ve bakım sorunlarıyla başa çıkma stratejisi kazanmasını sağlayabileceği önerilmektedir (Uğur ve Fadiloğlu, 2012: 57). Çalışmamızda ise yaşlıya bakım veren yakınlarının, yaşlı bakım hizmetleri konusunda formel ve yeterli bir eğitimi bulunmamaktadır. Bununla birlikte bakıcıların %40’nın hasta/yaşlı bakımı konusunda “yükseköğül/lisans diploması” ve %26,7’sinin ise “Hasta ve yaşlı refakatçiliği” sertifikası bulunmaktadır. Yaşlı bakım hizmetleri konusunda yeterli eğitimi ve deneyimi olmayan kişiler yaşlının fiziksel ve ruhsal sağlığı için gerekli koşulları karşılamakta zorlanmaktadır (Tekin vd., 2011: 28).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde yaşlı nüfus içerisinde bakıma muhtaç yaşlı oranında ciddi bir artış yaşanmaktadır. Bakıma muhtaç yaşlıların bakımı daha önce ailenin sorumluluğunda iken aile yapısı ve yaşlıların aile içindeki konumlarının hızla değişmesi sonucunda, yaşlıların bakımı önemli bir problem oluşturmaya başlamıştır. Bu durumda yaşlılar, doğrudan yakınlarına başvurarak veya yakınlarının kendiliğinden girişimleriyle, enformel yollardan buldukları bir bakıcı ile bakıma yönelik ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadırlar. Bu durum yaşlı, aile/yakın çevre ve bakıcı arasında ciddi sorunlara neden olabilmektedir. Çalışmamızda, yaşlı yakınları ve bakıcılarından elde edilen nitel verilerin değerlendirilmesi sonucu; katılımcıların çeşitli sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir. Tespit edilen sorunlara ilişkin öneriler ise şu şekilde sıralanabilir:

- Yaşlı bakımına yönelik çalışma normlarının hızla oluşturulması gerekmektedir.
- Yaşlı bakımına yönelik eğitim çalışmaları ve bunlarla ilgili farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.

- Yaşlı bakımı ile ilgili hizmetleri sunacak ve yasal çerçevede oluşturulacak hizmet işletmelerinin kurulması teşvik edilmelidir.
- Yaşlı bakımına yönelik hizmet kalitesini artırıcı önlemler alınmalıdır.
- Çalışmanın yapıldığı Isparta ilinde Üniversite aracılığıyla konuya yönelik bazı girişimler yapılmaktadır (SDÜ, 2017). Üniversite tarafından 2010/2011 Eğitim Öğretim döneminde açılan Yaşlı Bakım programından, yaşlı bakım hizmeti konusunda gerekli bilgi, beceri ve değerleri bütünleştiren ve uygulayabilen sağlık teknikleri mezun olmak ve yaşlı bakımında yer almaktadır. Bu ve buna benzer girişimler yoluyla yaşlı bakım hizmetinde çalışmak isteyen bireylerin, eğitim kurumlarına yönlendirilmesi önem taşımaktadır.
- Aynı şekilde Halk Eğitim Merkezleri de yakın zamana kadar benzeri konularda sertifika eğitimleri vermekteydi. Ancak son zamanlarda bu tür etkinliklerin yerini, evde hasta bakıcılığı yapabilmeye yönelik isteklilerin genel kültür düzeyini yükseltmek şeklinde bir uygulama tercih edilmeye başlanmıştır. Hasta bakımına yönelik daha teknik ve bilimsel bilgi öğretiminin yaygınlaştırılması uygulamasının devam ettirilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.
- Bu uygulamaların yanında İş Kurumu gibi kurumsal oluşumların yaşlı bakımına yönelik işgücü arzı ve işgücü talebini buluşturacak etkinlikler düzenlemesi gerekmektedir. Ayrıca konuyla ilgili işgücü kalitesine yönelik güvence oluşturucu tedbirler alarak, bakıcı arz ve talebinin enformel yollara başvurusu engellemelidir.
- Son olarak konuya yönelik hukuki yetersizlik ve dağınıklığın ortadan kaldırılması ve konuyla ilgili derli toplu bir yasal düzenlemenin yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ajay, S., Ostbye, T. ve Malhotra, R. (2017). "Caregiving related needs of family caregivers of older Singaporeans", *Australasian Journal on Ageing*, 36(1), E8-13.
- Arpacı, F. (2009). "Yaşlıya Bakan Kadınların Bakım Yüklerinin İncelenmesi", *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1, 61-72.
- Avşar, N. ve Bozdereli, A. (2012). "Türkiye'de Kayıtdışı Ekonomi ve Vergi Sisteminin Rolü", *Ankara Sanayi Odası Yayın Organı*, Kasım-Aralık, 55-65.
- Carter, R. (1994). *Helping Yourself Help Others: A Book for Caregivers*, New York: Times Books, Random House.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2001). *Kayıtdışı Ekonomi Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, file:///C:/Users/Asus/Downloads/oik614.pdf. (Erişim Tarihi: 01 Ekim 2017).
- Görgülü, Ü. ve Akdemir, N. (2010). "İleri Evre Kanser Hastalarına Bakım Verenlerin Yorgunluk ve Uyku Kalitesinin Değerlendirilmesi", *Genel Tıp Dergisi*, 20(4), 125-132.
- Hui, J., Wenqin, Y., ve Yan, G. (2013). "Family paid caregivers in hospital health care in China", *Journal of Nursing Management*, 21(8), 1026-1033
- İş Kanunu. (2003). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf>. (Erişim Tarihi: 01 Mart.2017).
- Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. (2006). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510.pdf>. (Erişim Tarihi: 01 Mart 2017).
- Joseph, L. P. (2017). "Problems of Rural Elderly Women in Kerala: A Social Work Concern", *The Journal of Development Practice*, 3, 14-19.
- Kahya, Y. ve Irmak, F. (2014). "Kayıtdışı Ekonomi ve Suç Örgütlenmeleri İlişkisinin Sosyolojik Açıdan Değerlendirilmesi", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (1), 349-362.
- Kalaycı, I. ve Özkul, M. (2017). "Geleneksel Kalabilsem Modern Olabilsem: Modernleşme Sürecinde Yaşlılık Deneyimleri", *Vizyoner Dergisi*, 8(18), 90-110.
- Kalaycıoğlu, S. ve Tılıç, H. R. (2012). "Enformel Sektörde Yapılan Bir İş Biçimi Olan Ev İşçiliğinde Değişen Dinamikler", *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi (MSG)*, 12(44), 10-15.

- Kalınkara, V. ve Kalaycı, I. (2017). “Yaşlıya Evde Bakım Hizmeti Veren Bireylerde Yaşam Doyumu, Bakım Yükü Ve Tükenmişlik”, Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 10(2), 19-39.
- Karaarslan, E. (2010). Kayıt Dışı İstihdam ve Neden Olduğu Mali Kayıpların Bütçe Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği, Ankara: Mali Hizmetler Derneği Yayın.
- Karadeniz, O. (2011) “Türkiye’de Atipik Çalışan Kadınlar ve Yaygın Sosyal Güvencesizlik”, Çalışma ve Toplum Dergisi, 2(29), 83-127.
- Okoye, U.O. ve Asa, S.S. (2011). “Caregiving and Stress: Experience of People Taking Care of Elderly Relations in South-Eastern Nigeria”, Arts and Social Sciences Journal, 2(1), 29-31.
- Özkul, M., ve Kanyılmaz, G. (2012). “Yoksulluk ve Enformelleşme Bağlamında Ortaya Çıkan Bir Yaşam Tarzı: Seyyar Satıcılar”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17(1), 29-61.
- Özyeşil, Z., Oluk, A. ve Çakmak, D. (2014). “Yaşlı Hastalara Bakım Verme Yükünün Durumluk-Sürekli Kaygıyı Yordama Düzeyi”, Anadolu Psikiyatri Dergisi, 15, 39-44.
- Sadigh, M., Nawagi, F. ve Sadigh, M. (2016). “The Economic and Social Impact of Informal Caregivers at Mulago National Referral Hospital, Kampala, Uganda”, Annals of Global Health, 82(5), 866-874.
- Sarı Gerşil, G. ve Temel, R. (2016). “Kayıtdışı Emek: Ev Hizmeti Ve Çocuk-Yaşlı Bakım Hizmetleri”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 30(5), 1111-1128.
- Sarılı, M. A. (2002). “Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları, Nedenleri, Etkileri ve Alınması Gereken Tedbirler”, Bankacılar Dergisi, 41, 32-50.
- Selçuk, K. T. ve Avcı, D. (2016). “Kronik Hastalığa Sahip Yaşlılara Bakım Verenlerde Bakım Yükü ve Etkileyen Etmenler”, SDÜ Sağlık Bilimleri Dergisi, 7(1), 1-9.
- Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu (SDÜ). (2017). Yaşlı Bakımı, <http://shmyo.sdu.edu.tr/tr/yasli-bakimi.html>. (Erişim Tarihi: 05 Mart 2017).
- Sörensen, S., Pinquart, M. ve Duberstein, P. (2002). “How Effective Are Interventions With Caregivers? An Updated Meta-Analysis”, The Gerontologist, 42(3), 356-372.
- Sullivan, A.B. ve Miller, D. (2015). “Who is Taking Care of The Caregiver?”, Journal of Patient Experience, 1(2), 7-12.
- Şirzai, H., Ünsal Delialioğlu, S., Sarı, İ. F. ve Özel, S. (2015). “İnme ve Bakım Verme Yükü”, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Bilimleri Dergisi, 18(3), 162-169.
- Taşdelen, P. ve Ateş, M. (2012). “Evde Bakım Gerektiren Hastaların Bakım Gereksinimleri İle Bakım Verenlerin Yükünün Değerlendirilmesi”, Hemşirelikte Eğitim Ve Araştırma Dergisi, 9(3), 22-29.
- Tekin, N., Türker, E. ve Koç, E. (2011). “Evaluation of View of Caregivers of Old People about the Profession and Vocational Training”, Medical Sciences, 6(2), 26-32.
- Tor, H. (2010). “Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin Boyutları”, Journal of World of Turks, 2(2), 25-40.
- Tufan, İ., Zengin M.O. ve Köse, M.T. (2017). “Sosyal Gerontoloji”, İ. Tufan, M. Durak (Eds.), Gerontoloji, içinde (73-87), Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2013). Nüfus Projeksiyonları, 2013-2075, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15844>. (Erişim Tarihi: 05 Ocak 2017).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2014). İstatistiklerle Yaşlılar, 2013, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16057>. (Erişim Tarihi: 05 Şubat 2017).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2017). İstatistiklerle Yaşlılar, 2016. www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=24644. (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2017).
- Uğur, Ö. ve Fadiloğlu, Z. Ç. (2012). “Kanser Hastasına Bakım Verenlere Uygulanan Planlı Eğitimin Bakım Veren Yükü Üzerine Etkisi”, Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi, 1(2), 53-58.

- Wang, M., He, B., Wang, Y., Wu, F., Chen, X., Wang, W. ve Yang, X. (2016). "Depression Among Low-Income Female Muslim Uyghur and Kazakh Informal Caregivers of Disabled Elders in Far Western China: Influence on the Caregivers' Burden and the Disabled Elders' Quality of Life", *PloS One*, 11(5), 1-18.
- Willemsse, E., Anthierens, S., Farfan-Portet, M. I., Schmitz, O., Macq, J., Bastiaens, H., Dillens, T. ve Remmen, R. (2016). "Do Informal Caregivers for Elderly in the Community Use Support Measures? A Qualitative Study in Five European Countries", *BMC Health Services Research*, 16(1), 270-280.
- Wolff, J. L., Spillman, B. C., Freedman, V. A. ve Kasper, J. D. (2016). "A National Profile of Family and Unpaid Caregivers who Assist Older Adults with Health Care Activities", *JAMA Internal Medicine*, 176(3), 372-379.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, S. (2014). "Türkiye'de Ev Hizmetinde Çalışanların Sorunları", *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (1), 45-59.

EK 1. Yaşlı Bakıcılarının Sorunları

TEMALAR		
BAKICIYA ULAŞMA YOLU	B1	Hastanenin Halkla İlişkiler Biriminde çalışanlara hasta bakmak istediğimi söyledim. Onlar da hasta bakımı için başvurular olduğunda bana haber verirler.
	B2	Ailemin çok büyük maddi sıkıntı içerisinde. O yüzden aile bütçesine katkı yapmak için, okuluma ki bölüm hocalarıma hasta bakmak istediğimi söyledim. Onlar da beni şimdi baktığım amcayla görüştüler
	B3	Köyde yaşıyorum. Kızımın daha iyi eğitim fırsatlarından yararlanması için il merkezinde yaşamak istedim, ama olmadı. Bu nedende sadece kızımı il merkezinde olan özel bir öğrenci yurduna yerleştirdim. İl merkezde, evde yaşayan ve ama şimdi hastanede olan yaşlı karı koca varmış. Komşuma bakıcı aradıklarını söylemişler Komşum, “Onlara bakmak ister misin” diye sordu. Ben de kabul ettim. Kızımı yurttan aldım ve onların evine taşındım.
	B4	Daha önce baktığım yaşlı amca vardı ve yeni ölmüştü. Benim hasta baktığımı bilen arkadaşlar bu yaşlı hastayı duymuşlar bana haber verdiler. Ailenin yanına görüşmeye gittim ve şartlarda anlaştık.
	B5	Yardımcı personel olarak hastanede çalışıyorum. Şeflerime mesai saatleri dışında hasta bakmak istediğimi söylemişim. Hasta yakını bakıcı aradığını şeflerime söylediğinde, onlar da beni çağırdı. Yaşlı hastanın yakını ile görüştüm, anlaşlık ve çalışmaya başladım.
	B6	Hemşire arkadaşım, iş arkadaşlarından yaşlı bir hastaya bakıcı arandığını duymuş, bana haber verdi. Yaşlı yakınlarına telefon numaramı vermişler. Sonra, yaşlı yakını beni aradı ve görüşmeye gittim. Önerdikleri şartlar güzeldi ve işi kabul ettim.
	B7	Yaşlı hastayı tanıyan tanıdıklarım, -hastaya bakmak ister misin- diye sordular. İş kabul ettim.
	B8	Hasta baktığımı bilen arkadaşım, yaşlı yakınlarına telefon numaramı vermiş. Önce arkadaşım -Yaşlı bakımı var, bakmak ister misin- diye sordu. Arkadaşıma yaşlı yakınlarının beni arayabileceğini söyledim. Yaşlı yakını aradı, sonra yüz yüze görüştük.
	B9	Hasta bakmak istediğimi hastanede çalışan hemşireler söyledim ve telefon numaramı verdi. Hemşireler bakıma ihtiyacı olan hastaların yakınlarına, bakıcı talep ettiklerinde telefon numaramı veriyorlar. Hasta yakınları bana ulaşıyor.
	B10	Yaşlının yakını hasta bakımı konusunda gönüllü olarak bakıcı bulan birine ulaşmış. Oda kızımı tanıyor, çalışmak ister misin diye sormuş. Önce kızım çalışmak istedi ama 3 çocuğu var, biri bebek. Çalışma saati ona uymamış. Kızımda isterseniz anneme sorayım demiş. Onlarda kabul etmiş. Sonra ben onlarla anlaştım.
	B11	Hastanede halk ilişkiler birimi var. Orada çalışan görevlilere telefon numaramı verdim. Hasta bakımına ihtiyaç olduğu zaman beni arıyorlar.
	B12	Hasta/yaşlı bakım konusunda eğitim veren hocam var. Hocama hasta bakımı konusunda çalışmak istediğimi söylemişim. Hocamın arkadaşının yakını için bakıcı aranıyormuş. Hocam bana haber verdi, şartlarda anlaştım ve çalışmaya başladım.
	B13	Hastanenin insan kaynakları bölümüne hasta bakmak istediğimi söyledim ve telefon numaramı verdim. İnsan kaynakları bölümünde çalışanlar, bakıcı arayan hasta yakınlarına telefon numaramı veriyorlar Hasta yakınları bana ulaştı ve işi kabul ettim.
	B14	Daha önce baktığım hastanın oğlu, annesi için bakıcı arayan arkadaşına numaramı vermiş. Önceki hastanın oğlu, yaşlı yakınlarının güvenilir insanlar olduğu söylediği için işi kabul ettim.
	B15	Hastalara, sadece hastane ortamında bakmak istiyordum. Çünkü ev ortamında yaşlıya bakıldığında, yaşlı yakınlarının istekleri bitmek bilmiyor. Hastanede çalışmak istediğimi bilen arkadaşşıma, yaşlı yakınları “tanıdığın bakıcı var mı?- diye sormuşlar. Yaşlı yakınlarıyla görüştüm, şartlarda anlaştık ve işi kabul ettim.
SOSYAL HAKLAR	B1	Günde 12 saat çalışıyorum ve ayda 1000TL kazanıyorum. Eşimden ayrırım ve eğer sigortam yatırılırsa eşim nafaka ödemez. Zaten ailenin de sigorta yaptırmak gibi bir niyeti yok. İzinli olduğum günlerde yaşlıya kızı bakıyor ama hiç de iyi bakmıyor. Resmen ihmal ediyor.
	B2	Yaşlıya, iki kişi bakıyoruz. 08’den 17’’ye kadar çalışıyorum. Yaşlı yakınları sigortamı yaptırmıyorlar. Öğrenci olduğum için de sigorta yapılmasına gerek olmadığını düşünüyorum.. İzinli olduğumda gece gelen arkadaş gündüz geliyor veya çocuklarından biri başında duruyor. Gözüm arkada olmuyor. Gayet iyi bakıyorlar.
	B3	Eşimin sigortası var. O yüzden sigorta yapılmasına gerek yok. 24 saat hastanede duruyorum. Köye 2 Haftada bir gün gidiyorum. Evi toplayıp, eşime yemek yapıyorum. O zaman çocuklarıma da haber veriyorum. Onlar eve geliyor.
	B4	Daha önceden yapılmış sigortam vardı. Şimdi kazandığım parayla sigorta giderlerini ödüyorum.
	B5	Amcanın yanına mesai sonrası gidiyorum. O yüzden 18-08 arası çalışıyorum Hiç izin kullanmadım, çünkü ücreti çalıştığım gün kadar kazanıyordum. Zaten çalıştığım şirket sigortamı ödendiği için onlardan sigorta talebim olmadı.
	B6	Dokuzda işe başlıyorum akşam beşe kadar çalışıyorum. Pazar günü izin kullanıyorum. Allah var, arada işim çıkınca erken çıkmama izin veriyorlar. En büyük isteğim sigortamı yatırmaları. Onlar hiç teklif etmediler bile.
	B7	Sigortamı yatırmak istemediler. 1 günde 10 saat çalışıyorum.
	B8	Günlük 12 saat çalışıyorum. Sigortamı yaptırmak gibi işe girmediler.
	B9	24 saat süresince hep hastanın yanında oluyorum. Sigortamı yatırmıyorlar
	B10	Bakıcı bulmakta çok zorluk yaşamışlar. Eve de geç geliyorlar o yüzden zor durumda kalmışlar. Ben sigortamı yatırım desem yatacaklardı. Ama sigortamı yatırmalarını istemek aklıma gelmedi. Günde 12 saat çalışıyorum.
	B11	Yok öyle bir şey. Yaşlı yakınları sigorta lafını duyunca hemen çalışmaktan vazgeçiyor.
	B12	Yaşlı yakınları bir şey söylemedi, bende söylemedim. Sigortam yoktu. 18-08 arasında çalışıyorum.
	B13	Yaşlı yakınları sigorta lafını duymak bile istemiyorlar.
	B14	O sırada memurluk için KPSS sınavına hazırlanıyordum. O yüzden sigortamın yapılmasına ihtiyaç duymamıştım.
	B15	Yaşlı bakımını 24 saat üzerinden yapmak üzere anlaştık. Hastaneden ayrıma şansım hiç yok. Yaşlı hasta iyileşince işi bırakacağım. O yüzden sigorta yapmalarını ne ben ne de onlar talep etti.
BAKICININ GELİRİ	B1	Eşimden yeni boşandım ve çocuklar için ayda 250TL nafaka alıyorum. Bu işten 800TL kazanıyorum. İzinli olduğumda arada bir temizliğe gidiyorum.
	B2	Günde 50 TL kazanıyorum Sadece okul bursum var ve amcadan aldığım bu para var. Arada bir amcanın çocukları da harçlık verir.
	B3	Aylık 2000TL alıyorum ama çarşı pazar işini hep çocukları yapıyor. O yüzden başka masrafım olmuyor. Kocam ve büyük çocuğum köyde çiftçilik yapıyor. Onların kazancı da olunca rahat ediyoruz.

İŞ TANIMININ BELİRSİZLİĞİ VE YAŞANILAN SORUNLAR	B4	Amca yalnız yaşıyor ve onunla aynı evde kalıyoruz. Mesai saatim 12 saat. Ayda 1000TL' ye anlaştık Başka bir gelirim yok.	
	B5	Zaten hastanede çalıştığım için asgari ücret kazanıyorum. Amcaya bakmaktan kazandığım para ekstraydı ve gelirim artırıyordu. 1 günde 80 TL kazanıyorum.	
	B6	Aylık 800TL kazanıyorum. Yol parası da bu paranın içinde.	
	B7	Baktığım gün kadar ücret alıyordum. 1 günde 10 saat çalışıyordum. Ücretim günlük 50 TL. Harcamalarım yetiyor.	
	B8	12 saat çalışma için aylık 1000TL' ye anlaştık. Ücret konusunda sıkı pazarlık yaptık. Yaşlı yakını 800 TL verdi. Ben 1500TL istedim. 1000TL'de anlaştık.	
	B9	24 saat süresince hep yaşlı hastanın yanında oluyorum. Günlük 150 TL kazanıyorum. Yaşlı yakınına ücretimi söyledim, hemen kabul ettiler.	
	B10	12 saat çalışıyorum. Hem yaşlıya hem de zihinsel engelli yetişkin kızı var. İkisiyle de ilgileniyorum Aylık 1800TL ve 50 TL yol parası veriyorlar. Sanırım bakım aylığı alıyorlar ve onun hepsini de bana veriyorlar.	
	B11	24 saat için 150 TL. Bir memur 8 saat çalışıp ayda 2000-3000 kazanıyor. Yaşlı hastanın bakımı çok zor bir iş. Bu ücret emeğimin karşılığı bile olamaz.	
	B12	1 günlük ücretim 50 TL. Kazandığım ücret kira giderimi karşılıyordu.	
	B13	8 saat hasta 50 TL, 24 saat bakmamı istedikleri zaman 150 TL kazanıyorum. Hasta yarı bağımlı ve yaptığım iş az. Eğer yaşlı hasta tam bağımlı olduğunda ücretimi artırıyorum ve yaşlı yakınlarının pazarlık yapmasına izin vermiyorum	
	B14	Referansım önceki hastanın yakını olduğu için, yaşlı yakınına aynı ücreti söylemiştim. 12 saat bakım için günlük 50 TL.	
	B15	Eşim beni aldattı, o yüzden boşanma davası açtım. Paraya ciddi ihtiyacım vardı. 24 saat için 100TL önerdiler ve ben de kabul ettim.	
	BAKIM YÜKÜ	B1	Yaşlı yakını evi temizlememi, yemek yapmamı istiyor. Ama maaşımı da artırmıyor. Kendilerinin bakmayı beceremediği annelerine ben bakıyorum ama yine de yaranamıyorum. Geçen gün çocuğu bana bağırırdı. -Eve çok meyve aldık ama annem yemedim diyor. Sen mi yedin- diye. Bende onları işten ayrılmakla tehdit ettim. Her türlü bakımını yapıyorum. Bir de çok ağır laflar söylüyorlar. Ona da katlanıyorum.
		B2	Amca zaten hastanede yatıyor. Hemşireler ilaçlarını veriyor. Çocukları çok ilgili ve sürekli lokantadan yemek getiriyorlar ve yediriyorlar. Ben sadece amcanın vücut bakımını ve çocukları olmadığı zaman da alt bakımını yapıyorum. Çocuklarının benden istediği bir şey yok. Aslında ben onlara -siz yapmayın bana para veriyorsunuz ben yaparım- diyorum. Ama onlar sadece odada babalarının yalnız kalmalarını istemiyor. Yaşadığım büyük bir sorun olmadı. Ama çocuklarından biri çok titiz ve saplantılı. O varken daha dikkatli olmaya çalışıyorum. Sorun olsa da sesimi çıkarmıyorum. Bu paraya ihtiyacım var.
		B3	Yaşlılara can yoldaşı oluyorum. Kendi bakımlarını yapabiliyorlar ama hafif Alzheimer var. Unutuyorlar. O yüzden onlara hatırlatıyorum ve bir evde ne yapılması gerekirse onu yapıyorum. O yüzden çocuklar da benden bir şey istemiyorlar. Kızım ders çalışmak için eve arkadaşını çağırdı. O sırada aksi bir oğlu var. O geldi. Bu eve girmesin diye kıza bağırırdı. Aslında adam haklıydı sesimi çıkarmadım. Kızım da eve kimseyi çağırmadı.
B4		Amcanın ev işi, yemek, alışveriş dâhil her işini yapıyorum. Zaten dedikleri her şeyi yapıyorum Başka bir iş de kalmıyor. Ama eve gelince her şeye karışıyorlar. Haftada 1 gün onlar gelir ben de evime eşime çocuklarıma gidiyorum. Bazen haber vermeden gelmiyorlar, ben de amcayı yalnız bırakamıyorum. Çok kızıyorum. Söyleniyorum ama umurlarında değil. Benim de paraya ihtiyacım var. İşten ayrılamıyorum.	
B5		Hastanede olunca sadece yaşlı hastanın bakımı yaptım. Aile zaten bakımdan kaçmak için beni işe almışlardı. O yüzden hastaneyeye hiç gelmediler. Arada arayıp iyi mi diye sordular. Ama evde hasta bakan arkadaşlarım var. İşe ihtiyaçları olunca aile ne isterse "yemek, ev işi, bulaşık yıkamak" her şeyi yapıyorlar.	
B6		Teyze ve ailesi çok zenginler, sosyetikler. Bana bir sürü iş yaptırıyorlar. Ev işi yaptım, dolapların içine varasıya kadar temizledim. İnternette yemek tarifi buluyorlardı. Onu yapmamı istiyorlardı. Aslında yine idare ediyordum. Sonra şehir dışından teyzenin doktor kızı geldi. Teyzeye -bakıcının işini kendin yaparsın onun çalışmasına gerek yok- dedi. Sonra oda yaptığım yemekleri, işleri beğenmez oldu. Bende dayanamadım işten ayrıldım. İnternette yemek tariflerine bakılır mı hiç.	
B7		Sadece hastanın bakımıyla ilgilendim. Yakınları benden başka bir iş yapmamı istemedi.	
B8		Yaşlının bakımı, evin temizliği, misafirlere hizmet ve yaşlı yakınlarının kendi işlerini gördürme çabası vardı. Tüm bu işlerin hepsini yaptım.	
B9		Yaşlının 2 tane kızı var. Kızları babalarıyla ilgilenmek istemiyorlar. O yüzden hastaneye hiç gelmiyorlar. Hasta bakımı haricinde hastanın hastanede ki resmi işlerini de takip ediyorum.	
B10		Yaşlının yanında zihinsel engelli bir kızı da var. Onunla da ilgileniyorum. Ama onun bir zorluğu yok. Bir şey istemiyorlar. Sadece evi toparlayıp, hasta için yemek yapıyorum. Sadece yemeği çok yapıyorum akşam onlarda yiyorlar. Bana şu işleri yapacaksın diye bir zorlamaları yok.	
B11		Hastanede hasta bakınca, hasta bakımı haricinde başka iş olmuyor.	
B12		Yaşlı yakınları çok iyi insanlar. Benden hasta bakımı haricinde başka iş yapmamı asla istemediler.	
B13		Anlaşmanın başında yapacağım işleri söylüyorum. Bazen kantine gittiğimde hastanın yanından ayrılıyorum diye hasta yakını kızıyor. Sadece hasta bakımı yapıyorum.	
B14		Hastanede yaşlıya baktığım için sadece bakım işiyle ilgilendim.	
B15		Eğer kadına evde baksaydım temizlik, ütü ve yemek yapmak gibi çok işim olacaktı. Hastaya hastane ortamında bakınca sadece yaşlı hastanın bakımı (onu yıkamak, giydirmek, yemek yedirmek gibi) ile ilgili işleri yapıyorum.	
BAKIM YÜKÜ	B1	Yatakta oturtmak istediğimde küfür edip duruyor. Onun haricinde sussa her şeyini yapacağım ama çenesi durmuyor ki. Yaşlıyı yaktan kaldırmak işkence gibi.	
	B2	Yaşlı erkek olduğu için benim alt bakımı yapmamı istemedi ve altının kirlendiğini söylemedi. Oda çok kokunca zorla ikna ettim. Ama yine de erkek hastanın altını almak zor.	
	B3	Hastanın öz bakımını yaparken ciddi şekilde zorlanıyorum. O kadar!	
	B4	Yıkamak çok zor oluyor. Amca banyo yapmayı sevmiyor bir de kilolu. Arada düşürme sıkıntısı yaşıyorum.	
	B5	Amcanın yatak yarası vardı. Onun bakımını yapmak çok zordu. Hastanın canı yandıkça benim iş yüküm artıyordu.	
	B6	Teyzenin hiç bir ağırlığı yoktu. Tuvaletini biliyordu. Ama yine de bakıma ihtiyacı vardı.	
	B7	Yaşlının yatak içinde yapılması gereken öz bakım uygulamalarını yaparken çok zorlandım.	

	B8	Akli dengesi olmayan yaşlının bakımında çok zorlandım.	
	B9	Hastanın prostat sorunu var. Tüm gece boyunca çok sık tuvalete gidiyor. Onu tuvalete getirip götürmek beni zorluyor.	
	B10	Evde yaptığım işlerin benzerini yapıyorum. O yüzden hiç zorlanmıyorum.	
	B11	Yaşlının çok zorluğu yok, sadece uykusuz kalmaktan dolayı zorlanıyorum.	
	B12	Yaşlı hastanın perine bakımını yapmak ve alt bezini almakta zorluk yaşadım. Hastanın yatak içinde pozisyon verilmesinde de çok zorlandım.	
	B13	Bazen hasta yakınıyla birlikte yaşlının yanında kaldığımızda, o refakatçi koltuğunda uyuyor ve ben de sandalyenin üzerinde kalıyorum. O zaman yoruluyorum.	
	B14	Hasta her işini kendisi yapabiliyor. Ben sadece kolundan tutarak destek oluyorum. O yüzden bir sorun yaşamıyorum.	
	B15	Yaşlı hastanın psikiyatrik sorunları var. Sürekli bağırıyor, kalkıp yürümek istiyor ve bana dik dik bakıyor. Sadece bana bir şey yapmasından korkuyorum. Onun haricinde yaptığım işlerde bana yardımcı oluyor veya kendisi yapıyor.	
	EĞİTİM	B1	Halk Eğitim Merkezinin açtığı Yaşlı ve Hasta Bakımı kursuna gidip sertifika aldım.
		B2	Üniversitede yaşlı bakımı bölümünü bitirdim. Şimdi de hemşirelik bölümünün de öğrencisiyim.
		B3	Sertifikam yok almama da gerek yok. Yaşlıya nasıl bakılacağını zaten biliyorum
		B4	Sertifika almak için ayıracak vaktim yok.
		B5	Halk Eğitim Merkezinden hasta yaşlı bakımı için sertifika almıştım.
		B6	Sertifikam yok. Bu yaştan sonrada almaya gerek yok zaten.
		B7	Yaşlı Bakım Bölümü mezunuyum.
B8		Halk Eğitim Merkezinin verdiği Hasta ve Yaşlı bakıcılığı konusunda sertifikam var.	
B9		Halk Eğitim Merkezinin verdiği Hasta ve Yaşlı bakıcılığı konusunda sertifikam var.	
B10		Bu konuda eğitim almadım. Ama zamanında anneme ve kayınvalideme baktım. Hastaya nasıl bakılacağını biliyorum	
B11		Halk Eğitim Merkezinin verdiği Hasta ve Yaşlı bakıcılığı konusunda sertifikam var.	
B12		Yaşlı Bakım Bölümü mezunuyum	
B13		Yaşlı Bakım Bölümü mezunuyum.	
B14		Hemşirelik bölümü mezunuyum..	
B15		Bu konuda bir eğitimim yok. Annem ve kayınvalidem hasta olduğu zaman ben bakıyordum. O zaman hasta bakmayı öğrenmiştim. Zorda kaldığım zamanlar da ise hemşirelerden bilgi alıyorum.	

EK 2. Yaşlı Yakınlarının Sorunları

TEMALAR		
BAKICIYA ULAŞMA YOLU	Y1	Annem yatağa bağımlı hale geldiğinde hem annemin ihtiyaçlarını karşılamaya ve hem de ev işlerini yapmaya yetişemedim. Çok zorlandım. Bu durumuma şahit olan komşum, 'bakıcı kadın' tanıdığını söyledi ve onu benim evime davet etti. Bakıcı ile tanıştık, şartlarda anlaştık ve çalışmaya başladık.
	Y2	Eşim babama bakıyordu. Ama babam çok sinirli ve ne dediğini bilen biri değil. Eşim babama bakmaktan çok yoruldu ve babamın sözlerinden dolayı çok üzülürdü. Babamın eşime söyledikleri yüzünden her akşam kavga ediyorduk. Eşimin akrabası bakıcıyı tanıyor. Bana -bakıcı ile çalışır mısın?- diye sordular ve hemen kabul ettim.
	Y3	Ben ve şehir dışından gelen erkek kardeşim, babamı 24 saat boyunca, hiç yalnız bırakmadan ve dönüşümlü olarak bakıyorduk. Kardeşim, ben mesaiye olduğum için gündüz babamın yanında kalıyordum. Ben de babamın yanında gece kalıyordum. Ama ertesi günü mesaiye gideceğim için çok yorgun oluyordum. Hemşire arkadaşım yaşadığımız zorlukları fark edince bakıcı bulabileceğini söyledi.
	Y4	Eşim hasta ve ağır engelli. Kızlarım çalışıyor ve o yüzden bana yardım edemiyorlar. Haftada 1 gün temizliğe gelen bir kadın vardı onu haftanın her günü benimle çalışmaya ikna ettim.
	Y5	Yurt dışında ki bakıcı kadınlar ile çalışmak için Ankara, İzmir, İstanbul gibi büyük şehirlerde bürolar var. Ankara'da bulunan ofise başvuru yaptık. Önce Gürcistan uyruklu kadın geldi. Ama algı, dil, kültür de farklılıklara bağlı sorunlar yaşadık. Onunla çalışamayacağımızı yöneticilerine ilettik. Sonra Gürcistan uyruklu başka bir kadınla çalışmaya başladık.
	Y6	Babam uzun süre yoğun bakımda yattı. Babam taburcu olduğunda, yoğun bakım personeline bakıcı talebim olduğunu ilettim. Oda bir arkadaşının yardımcı olabileceğini söyledi. Arkadaşı durumumu dinledi ve bir kaç kişiyle konuşup bana bilgi verdi.
	Y7	Annem yoğun bakımdan çıkacağı zaman bakıcı bulmam gerekti. Yardımcı personeller bana bakıcının numarası verdi. Aradım, görüştük.
	Y8	4 kardeşiz ama babam evinde yaşamak istiyor. O nedenle sürekli babamın yanında kalacak ve onun evinde yaşayacak bakıcıya ihtiyacım oldu. Halk Eğitim Merkezinin yaşlı bakım kursları var. Oranın müdürüyle konuştum. Bir eğitmen yaşlı bakıcı bulma konusunda yardımcı oluyormuş Onu aradım. O da benim eski iş arkadaşımış.
	Y9	Babaannemde demans başladı ve evde yalnız kalması çok uygun olmuyordu. Amcam ve halam onunla ilgilenile bile günün büyük kısmında yalnız kalıyordu. Amcam ve halam benim de babaannemle ilgilenmemi istediler. Ancak çalıştığım için babaanneme yeteri kadar vakit ayıramıyordum. Teyzeme bakıcı aradığımı söyledim. O da arkadaşları aracılığıyla bakıcıyı buldu.
	Y10	Annem ameliyat oldu ve yatağa bağımlı hale geldi. Bu arada ben ve kardeşlerim çalıştığımız için annemin yanında bulunamıyorduk. Bu nedenle anneme bakmak, eve gelen misafirlerle ilgilenmek ve ev işlerine yardımcı olmak amacıyla bakıcı ile çalışmaya karar verdik. Bakıcı ile çalışacağımızı arkadaşlara haber verdik. Arkadaşımın evine gelen ve ev işlerini yapan bir kadın vardı. Arkadaşım o kadını önerdi. Bakıcı kadın teklifimizi kabul etti. .
	Y11	Babam kanser hastası ve yatağa bağımlı. Babamın yanından hiç ayrılamıyorum. Psikolojim çok bozuldu. Bu nedenle bakıcı tutmak istedim. Arkadaşlara haber verdim ve onların önerdiği biri ile çalışmaya başladım.
	Y12	Eşim anneme bakıyordu. Ancak eşimin 2 eltişi var ve onlar anneme bakmak istemedi. Eşimde -onlar bakmıyorsa ben de anneme bakmak istemiyorum- dedi. Bunun üzerine komşulara haber yolladım. Paraya ihtiyacı olan komşu, anneme bakmaya kabul etti.
	Y13	Ailemle birlikte yaşıyorum ve babam engelli, bağımlı. Ben işe gittiğim zaman annem babamın bakımıyla ilgilenmesi gerekiyordu. Annem babamla ilgilenirken çok zorlanıyor ve ciddi bel, sırt ağrısı yaşıyordu. Bakıcı tutmamı istedi. Halk Eğitim Merkezinde hasta ve yaşlı bakıcı yetiştiren bir kurs olduğunu öğrendim. Kurs eğitimine ulaştım ve bakıcı bulma konusunda yardımcı olmasını istedi. Kurs eğitmeni 2- kişiyi önerdi ve onlarla görüştüm. Annemin anlayabileceğini düşündüğüm bakıcı kadın ile çalışmaya başladık.
	Y14	Kayınvalidem ağır hastaydı ve hastanede yatması gerekiyordu. Eşim ve ben çalıştığım için bakıcı olarak yanında kalma şansımız yoktu. Eşimin diğer kardeşleri köyde olduğu için onlar hastaneye gelemediler. Halamın yaşlılara bakıcılık yaptığını biliyordum. Onu aradım, -bakıcı olarak çalışmak ister misin?- diye sordum. Halam kayınvalideme bakmayı kabul etti.
	Y15	Babam hastaydı ve kendi ihtiyaçlarını karşılayamıyordu. Altına bez bağlamak zorunda kalıyorduk. Evde yalnız kalamayacağı için evime getirdim. Ama eşim çok sinirlendi. -annem olsa bakardım ama babama nasıl bakacağım, bezini nasıl alacağım- dedi. Çok da haklıydı. Ben çalışıyorum ve mesai saati içinde iş yerinden ayrılma şansım yoktu. Bunun üzerine o sırada iş arayan amcamın oğluna, babama bakmasını rica ettim. Bu duruma eşim tepki gösterdi. -Sen evde yokken, genç bir adam eve nasıl gelir?- dedi. Bunun üzerine eşime amcamın oğlunun telefon numarasını verdim. Eşim uygun olduğunda, amca oğlumun aradığı, o geldi, babama baktı ve sonra hemen evden ayrıldı.
SOSYAL HAKLAR	Y1	Günlük 10 saat çalışıyor. Bakıcı cumartesi ve pazar izinli. Eşim ve ben dönüşümlü bakıyoruz. O yüzden eşimle ortak birlikte bir şey yapamıyoruz. Sigorta yapmadık.
	Y2	Bakıcı sabah 9 da geliyor akşam 20-21'e kadar duruyor, yemek yiyor öyle gidiyor. İnsana güvenilmiyor o yüzden sigorta yapmıyorum. Haftada 1 gün izin kullanıyor. O zaman da Hanım bakıcılık yapıyor. Ben zaten çok yorgun geliyorum ve bir de elimden iş gelmiyor.
	Y3	Gündüz bakıcısı 10 saat gece bakıcısı 14 saat çalışıyor. O yüzden ücretleri de farklı. İzin alacaklarında birbirinin yerine bakıyorlar. O yüzden sorun yok. Öğrenci oldukları için sigortaya gerek yok zaten işe devam edecekleri konusunda da şüphelerim var.
	Y4	Yaklaşık 5 ila 8 saat çalışıyor. Sigorta yaptırmaya gerek yok.
	Y5	Bazı kişiler bakıcı kadınlara sigorta yapıyor. O zaman fiyat çok pahalıya geliyor. O yüzden biz sigorta yapmak istemedik. Annemin evinde, annemle birlikte yaşıyorlar.
	Y6	Ben yatılı bakıcı istedim. Ama yalnız bir kadın olarak evde erkek olmasını istemedim. 2 üniversite öğrencisi kız bize yerleşti. Okul saatlerini ayarlıyorlar. Babam her an ölebilir, o yüzden sigorta yaptırmaya gerek duymuyorum.

YAKINLARINI GIDERLERİ VE BAKIM AYLIĞI	Y7	Anneme ne kadar bakacağı belli değil. Belki 2 gün sonra işi bırakır ve gider. O yüzden bende sigorta yapmak istemiyorum. Eşimin ve benim gece derslerimiz var. Bazen eve geç gidiyoruz. O yüzden bakıcı ile anlaştık. Eve erken gittiğimde hemen gidiyor, bazen de bizi geç saatlere kadar bekliyor. O yüzden çalışma saati net değil.Y4
	Y8	Bakıcı babamın evine taşındı. Sadece 1 gün izinli. Onun haricinde hep evde. Sigorta yaptırmadım.
	Y9	Bakıcıyla anlaşmamız haftanın 5 günü 08- 18 arası. O yüzden o saatlerde gelir. Sigorta yaptırmamın bir anlamı yok. Babaannem tekrar evine gidecek ve onunla halamlar ilgilenecek.
	Y10	Çalışma saati 09-17 arası. Eğer eve erken gidersem o zaman erken çıkabiliyor. Sadece annem kendi işini yapabildiği zaman kadın ile çalışmayı bırakacağız. O yüzden sigorta yapmaya gerek duymadık.
	Y11	Bakıcı gündüzleri geliyor. Sabah 08’de babamın yanında oluyor ve yaklaşık 17’ye kadar çalışıyor. O gidince babamın yanında sabaha kadar ben kalıyorum. Babamın ne kadar süre yaşayacağı belli değil, o yüzden sigorta yaptırmayı hiç düşünmedim.
	Y12	Sabah 09 gibi geliyor ve 18 gibi gidiyor. Sigorta yaptırmadık tabi ki.
	Y13	Sabah 09 gibi geliyor ve 20’ gibi gidiyor. Sigorta yaptırmamı bakıcı da istemedi, bende önermedim.
	Y14	Halam sabahdan geliyor akşama kadar yaklaşık 19’a kadar kalıyordu. Sigorta yaptırmama konusu hiç konuşulmadı bile.
	Y15	Bakıcı amca oğlu olduğu için sigorta yaptırmaya gerek duymadım. Eşim aradığı zaman geldi ve işi bitince gitti. Ortalama 2-3 saat evde kaldı.
	Y1	Annemin emekli maaşı var ama maaşın büyük kısmını kardeşimin borcu olduğu için ona yollamak istiyorum. O yüzden ödemeyi ailemizin ortak geliri ile yapıyorum. Bakım aylığı için kuruma müracaat ettik. Ama eve giren gelir düzeyi bakım aylığı için yüksek geldi o yüzden alamadık. Ama bakıcının ödemesini yapınca maddi olarak çok zor durumda kalıyorum. Aylık 1500TL ödeme yapıyorum.
	Y2	Babamın emekli maaşı var. Kadının parasını onunla, kalanı da ev için harcıyoruz. O yüzden şimdilik sorun yaşamıyoruz. Bakım aylığı için müracaat etmek istemedi. O paraya ihtiyacız yok. Allaha şükür ,o noktaya gelmedik. Kadın tanıdık olduğu için aylık 800TL ödüyorum. Babam tuvalete gidebiliyor. Eğer alt temizliği olsaydı ne kadar para versem de kadın çalışmazdı.
	Y3	Sıkıntı yok, bakıcı ücretini rahat bir şekilde ödeyebiliyorum Üstelik şehir dışından babam için gelen kardeşlerimin masraflarını da karşılıyorum. Babam iyileşince zaten yaşadığı şehre geri dönecek, o yüzden para konusunda sorun çıkarmıyorum. Gündüz 50 TL, akşam için 70 TL toplamda 120 TL ödeme yapıyorum. Gündüz bakıcısı 10 saat gece bakıcısı 14 saat çalışıyor. O yüzden ücretleri de farklı.
	Y4	Sadece emekli maaşım var ve bakım aylığı alıyorum. Ama evin ihtiyaçları, eşimin masrafları, kadının parası çok tutuyor. Kızlarımın 3’ü de çalışıyor. Onlar yardım ediyor. Kadın haftada 1 gün yarım gün gelince 65 TL ödüyordum. Şimdi ise tam günü 120 TL. Ama düzenli iş olunca aylık 1200TL ödüyorum.
	Y5	Annemin emekli ücreti var, onu bakıcıya veriyoruz. Evin giderleri için kardeşlerle ortak para veriyoruz. Yaklaşık asgari ücret kadar para veriyoruz.
	Y6	Kardeşlerimizle her ay ortaya para koyuyoruz. Birazda babamın geliri var. Onunla ödeme yapıyoruz. Aylık 1500TL ödeme yapıyorum.
Y7	Annemin babamdan maaşı var. Onun hepsini bakıcıya veriyoruz. Yaklaşık 1500TL ödeme yapıyoruz.	
Y8	Babamın maaşı var ama maaşı evin giderlerine ancak yetiyor. Bizde 4 kardeş aramızda para toplayarak, bakıcıya ayda 1000TL veriyoruz.	
Y9	Aslında babaannemle ilgilenen çocukları var. Bu nedenle bakıcı tutmama çok kızdılar. Komşularının gözünde saygınlıklarını yitirdiklerini hissettiler. O yüzden bakıcı ücretine hiç katılmıyorlar. Bakıcı ücretini ödememe eşimin kızacağımı bildiğim için bende eşimden gizli olarak 800 TL bakıcı maaşını ödüyorum. Bakıcı aylığına müracaat etmeyi düşünüyorum.	
Y10	Annemin gelir düzeyi bakıcı aylığını almamız için engel teşkil ediyor. Ama annemin emekli maaşını kadına verirse, annem çok zor durumda kalacaktı. Bu nedenle annem ve 3 kardeş bakıcı ücretini paylaştık. Aylık ücreti 950 TL.	
Y11	Önce 24 saat kalmasını istedi. O zaman bakıcı 24 saate 250 TL istedi. Benim için ücret çok yüksekti. Pazarlık yaptım ve günlüğü 80 TL olacak şekilde anlaştık. Babamın bakım aylığı yok ama emekli maaşı var. Babamın maaşından bakıcı ücretini karşılıyorum.	
Y12	Abimin maddi durumu çok iyi. Bakıcı ücretini ben öderim dedi. Bakıcı aylık olarak 1500TL kazanıyor. Annemin emekli maaşı var ve evin ihtiyaçlarını kendisi karşılıyor.	
Y13	Yaklaşık 900TL ye anlaştık. Aslında bakıcı daha fazla istedi ama annem de evde olacağı için yapacağı iş daha az. O yüzden 900TL fazla bile.	
Y14	Halama bakım için ne kadar istediğini sordum. O da -para istemiyorum, benim için hasta duası almak önemli. O yüzden bu işi kabul ettim- dedi. Ama ne eşimin ne de benim içime sinmedi ve aylık yaklaşık olarak 1400 TL vermeye karar verdik.	
Y15	Amca oğluma yaklaşık 900 TL verdim.	
İŞ TANIMININ BELİRSİZLİĞİ VE YAŞANILAN SORUNLAR	Y1	Bakıcı sadece annemin bakımı ile uğraşiyor. Anneme yemek yediyor, ilaçlarını içiriyor. Vücudunu haftada 3 gün siliyor, saçını 2 gün de bir yıkıyor. Yatakta hareket ettiriyor ve alt temizliğini yapıyor. Annemin ağzı var dili yok. O yüzden bakıcı çok rahat çalışıyor. Arada yemek yapmasını, yıkadığım çamaşırları asmasını, kuruyanları katlamasını ve arada evi süpürmesini istiyorum. Ama yapmıyor. Eğer annem bakıcının çıkış saatinde altına yaptıysa değiştirmeden gidiyor ve bazen anneme iyi bakmadığını, meyve ve yemek yedirmediğini fark ediyorum. Ama ispatlayamıyorum. Onun çıkış saati gelmeden annemi kontrol etmeye çalışıyorum ama yetişemezsem annemin temizliğini ben yapmak zorunda kalıyorum. Hem bakıcıya bir sürü para verip hem de bu işleri yapmak çok zoruma gidiyor.
	Y2	Babamın sürekli yanında oturuyor, yemek yemesine yardım ediyor. Babam onun silmesini veya banyo yaptırmasından çekiniyor, utanıyor, günah diyor. O yüzden sadece arkadaşlık yapıyor. Aman babamın yanında otursun, hanım bana kızmasın yeter. Başka bir şey istemiyorum ben. Arada benim hanımın yaptığı işe, giydiği kıyafetlere laf söylüyormuş. Ben de hanıma senden büyük takma diye sakinleştiriyorum. Valla bizi bırakır gider diye hiçbir şey söylemedim. Sadece hanımı sakinleştiriyorum.
	Y3	Bakıcı, babamın her ihtiyacı ile ilgileniyor. Ben veya kardeşim, bakıcılar babamı yıkarken yorulmasın diye onlara yardım ediyoruz. Temizliğe ve mikroplara karşı daha dikkatli olsalar çok sevineceğim. Bir kaç bakıcı değiştirdim. Son dakika

		bahane uydurup işi bıraktılar ve çok zorlandık. Uykusuz işe gitmek zorunda kaldım kaç defa. Sonra da kalan paralarını almak için geldiler. Bir bakıcı kadın biz yanındayken çok iş yapıyor gibi görünüyor biz gidince oturup saatlerce telefonla konuşuyormuş. Babam çok sinirlenmişti. Bir erkek bakıcı ile çalışmaya başladık. Babamı ona emanet ettik O da hemen hastane kantinine gitmiş. Hemşire odaya girdiğinde babamın solunumu durmak üzereymiş. Kâbustu resmen. Onları hemen işten çıkardım.
Y4		Eşimin her işini yapıyorum. Eşim kadının sadece oturmasına yardım etmesine izin veriyor. O yüzden kadın ev temizliği yemek vs. yapıyor. Kadın söylediğim her işi yapıyor zaten. 4. kızımız oldu bizim. Bazen yaptığı işleri savsaklıyor. Şaka ile karışık işini düzgün yap diyorum. O da kendisini topluyor.
Y5		Kendimize ait bir işi zaten yaptırıyoruz. Annemle ortak kullandıkları ev ile ilgili her işi yapmak zorunda. Mesela annemin çamaşırlarını yıkar ve ütüler. Bakıcı ile yaşadığımız en önemli sorun ise dilinin, algısının ve kültürünün farklı olması. Aylarca bizimle sohbet bile etmedi. İş varsa onun için hiç bir şey önemli değil. Kalkar ve işini yapar. Çok sert mizaçlı biri. Onu olduğu gibi kabullendik ve alıştık.
Y6		Babama bakmak için iş yerimden izin aldım. Bu nedenle sürekli evde duruyorum. Ev işi, yemek gibi sorumluluklarımı yerine getirebiliyorum. Bakıcıların sadece babamla ilgilenmesi, ona yardımcı olması bana yetiyor. Bu konuda herhangi bir sorun yaşamıyoruz.
Y7		Sadece anneme baksa yeter. Onun haricinde bakıcıdan başka bir beklentim ve sorunun yok.
Y8		Babamın bakımı, evin işleri, alış veriş.....Bir evde yapılması gereken her şeyi yapıyor. Akıllı biri ve sorun yaşamıyoruz.
Y9		Kadınla büyük temizlik yapmadan sadece evin toparlanmasını ve yemek yapmasını istedim. Babaanneme yemek yaptığı zaman biraz fazla yapıyor. Akşam bana da yemek kalıyor. Bu durumda hayatımı kolaylaştırıyor. Ayrıca babaannemin insana ihtiyacı var. Onunla konuşacak ve yemek yiyecek bir insana ihtiyacı var. Bakıcıyla çok iyi anlaşılıyor ve yalnız kalmıyor. Babaannem yalnız olmadığı için ben de sosyal hayatıma vakit ayırabiliyorum.
Y10		Kadın en önemli işi günlük olarak evi temizlemek ve haftanın 1 günü büyük temizlik yapmak. Onun haricinde gelen misafirleri karşıyor. Annemi kaldırmada ve tuvalete götürmeye yardımcı oluyor. Ama bazen işi savsaklıyor. Eve geldiğimizde evin darmadağın olduğunu görüyorum. Niye işini yapmadığını sorduğumda ise "Benim adım Hıdır, elimden gelen budur" diye yanıt veriyor. Ama bakıcı bulmak çok zor. O yüzden görmezden gelemeye çalışıyorum.
Y11		Sadece babamı yıkamasını, altını almasını ve yemek yedirmesini istiyorum. Hasta bakımını yapması haricinde başka bir iş yapmasını istemiyorum. O yüzden herhangi bir sorun yaşamıyorum.
Y12		Anneme eşlik etmesini, ev işlerini ve annemin yemeğini yapmasını istiyorum. Bakıcı ne istersem yapıyor.
Y13		Babam kilolu olduğu için yataktan kaldırmada, tuvalete götürmede ve banyo yaptırmada anneme destek olmasını istiyorum. Bir de ev ile ilgili tüm işleri de yapması gerekiyor. Ama tam babamı kaldırması gerektiği zaman ya eli ya da beli ağrıyor. Annem de babamı kendi başına kaldırmak zorunda kalıyor.
Y14		Halam kayınvalidemin her türlü ihtiyacını giderdi. Hastanede sadece öz bakımını yaptı, yemek yedirdi. Kayınvalideme bebek gibi baktı.
Y15		Amca oğlu, sadece babamın bakımıyla ilgilendi. Babamın bezini değiştirdi, onu yıkadı.
Y1	BAKIM YÜKÜ	Okulda çok yorgun geliyorum. Çocuk kreşten yeni gelmiş oluyor ve ağlıyor. Yemek yapmam, ev ve eşimle de ilgilenmem gerekiyor. Tam bu sırada annemin istekleri bitmek bilmiyor. Alt temizliğinin yapılması gerekiyor. Arada eşime ağır laf söylüyor ve eşim ile aralarında tartışma yaşanmaması için uğraşıyorum.
Y2		Babam hanım yemek yedirirken kızmış ve elinin tersiyle tepsiyi devirmiş. Her yer yemek ve yağ içinde kalmış. Hanım çok sinirlenmiş. Az daha hanıma da vuracaktı ama çok kötü küfredmiş.
Y3		Kardeşimle babamın alt temizliğini yapmam gerekiyordu ama nasıl yapılacağını bilemedik. Kardeşim bebek gibi bacaklarını topladı ben de temizledim. Ama babam ağardı. Kardeşim bir kaç defa babamın bacaklarını başıma düşürdü.
Y4		Engelli olduğu için banyoda oturtmak, kaldırmak ve yıkamak çok zor oluyor.
Y5		Annem hastalandığında 3 kardeşim ve ben dönüşümlü olarak anneme bakmaya başladık. Zaman içinde annemin durumu ağırlaşınca onu yalnız bırakamamaya başladık. Ama hepimiz evliyiz, eşler ve çocuklar var. Tüm zamanımızı annemize ayıramadık. Bu nedenle bakıcı tutmaya karar verdik.
Y6		Babamın 2 saatte bir pozisyonunun değiştirilmesine, yatak yarasına krem sürülmesine ve altının temizlenmesine ihtiyaç var. Ben ev sorumluluğum yanında bu işleri yapınca da çok yoruldu. Erkek kardeşim sürekli şehir dışına gidiyor. Oda bana yeterince destek olamıyor ve bazen de destek olmak istemiyor. Bu nedenle bakıcılarla çalışmaya karar verdim. Sözüm parama geçer diye düşünüyorum.
Y7		Üniversitede görev yapıyorum. Ders programım çok yoğun. Evde kalıp anneme 1 bardak su bile veremiyorum. Annemin yalnız kalmamaya ihtiyacı var. O yüzden bakıcı ile anlaştım.
Y8		Ben ebelik bölümü mezunuyum. Hasta bakımını zaten biliyorum. Ama kendi işim, çocuklarım ve sorumluluklarım var. Bu nedenle babamın bakımına zaman ayıramıyorum
Y9		Babaannem aslında bağımsız ve kendi işlerini yapabiliyor. Sadece evde yalnız kaldığı zaman canı çok sıkıldığı için birine ihtiyacı var. Ama ben çalışıyorum ve haftada 2 gece nöbet tutuyorum. O yüzden aklım hep onda kalıyor.
Y10		Benim boynumda fitik var. Annem yeni ameliyat olduğu için ve kilolu olduğu için yataktan kaldırmada zorluk yaşıyorum. Boynum annemi kaldırdıktan sonra çok ağrıyor. Yataktan kalktığı zaman diğer işlerini yavaş şekilde kendisi yapabiliyor.
Y11		Babam yatağa bağımlı ve barsakları çık hızlı. O yüzden sürekli bezini kirletiyor. Babamın altını temizlemek ve yıkamak çok zor oluyor. Babam yataktan kalkabilse ve banyoya gidebilse, onu çok rahat yıkarım. Ama çok zorlanıyorum ve o yüzden bakıcı ile çalışmak istedim.
Y12		Anneme eşim baktığı zaman çok rahat etmiştim. Anemi gün boyu düşünmüyordum. Sonra eşim eltileri yüzünden anneme gitmek istemedi. Kadın çok yalnız kaldı ve tuvalete gittiği zaman düştü, kolu kırıldı. Annemin yalnız kalmaması gerektiğine karar verdim.
Y13		Babamı yataktan kaldırmada ve tuvalete götürmede çok zorlanıyoruz.
Y14		Eşim ve ben çalıştığımız için kayınvalideme bakmak, onun ihtiyaçlarını karşılama şansımız yoktu. Bu nedenle halam bize yardım etti.
Y15		Eşim babamı yıkamak istemedi, bezini almasını da ben istemedi. Benim mesai saatimden dolayı zaten babama vakit ayıramazdım. Bağımlı birinin bakımını yapmak çok zor oluyor.

EĞİTİM	Y1	Yaşlı bakımı konusunda eğitimim yok.
	Y2	Hasta bakmakla ilgili şimdiye kadar hiç eğitim almadım
	Y3	Eğitimim yok
	Y4	Yaşlıya nasıl bakılacağını biliyorum ama eğitim almadım
	Y5	Eğitimim yok
	Y6	Eğitimim yok
	Y7	Yaşlı bakımı konusunda eğitimim yok.
	Y8	Ebelik mezunuyum. Hasta bakımı konusunda yeteri kadar bilgim var.
	Y9	Hemşireyim. Hasta bakımında bilgi düzeyim çok iyi.
	Y10	Bankacıyım. Hasta bakımından anlamıyorum. Anneme bakmayı el yordamı ile öğrendim.
	Y11	Eğitimim yok
	Y12	Eğitimim yok
	Y13	Eğitimim yok
	Y14	Hasta bakımından anlamıyorum.
	Y15	Hasta bakımının nasıl yapılacağını bilmiyorum ama el yordamıyla öğrendim.